

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΚΑΙ ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς ἀπελευθερώσεως, τὸ θέμα τῆς Παιδείας ἐν Ἑλλάδι καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ριζικῆς ἀναπροσαρμογῆς τοῦ ἰσχύοντος ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ἀπησχόλησε διὰ μακρῶν τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολήν, ἥτις εἰς σειρὰν συνεδριῶν ἐξήτασε κατὰ τρόπον ὀργανικὸν καὶ λεπτομερῆ τὰ γενικὰ καὶ τὰ κατ' ἰδίαν προβλήματα, ὡς τὸ τῆς ἠθικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐξυψώσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν, τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ ζητήματος τῆς στεγάζεως τῶν σχολείων, ἰδίᾳ ἐν σχέσει πρὸς τὸν διαρκῶς αὐξανόμενον ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν, τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ, τῆς βελτιώσεως τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως διὰ τῆς μετατροπῆς τῶν μονοταξίων σχολείων εἰς πολυτάξια καί, εἰ δυνατόν, διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν ἐτῶν τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, τῆς διαιρέσεως τῆς μέσης παιδείας εἰς δύο κύκλους, τῆς συστηματικῆς καὶ πραγματικῆς ἀναπτύξεως ἐν τῇ χώρᾳ μας τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς ἀναπροσαρμογῆς τῶν προγραμμάτων διδασκαλίας καὶ τῆς συντάξεως συγχρονισμένων καὶ καταλλήλων σχολικῶν βιβλίων, τῆς ὁρθῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἐν τῇ ἐκπαίδευσι, ἄνευ προκαταλήψεων καὶ δημαγωγιῶν, τῆς μετεκπαιδεύσεως τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, τῆς διαμορφώσεως καταλλήλων συνθηκῶν διὰ τὴν κατάργησιν τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων εἰς τὰς ἀνωτάτας σχολάς, τῆς ἐπιστημονικῆς κατευθύνσεως τῶν νέων πρὸς τεχνικὰ καὶ ἐμπορικὰ ἐπαγγέλματα κ.λ.

Τὰ ἀνωτέρω προβλήματα ἡ Σχολὴ ἐμελέτησεν ἐν τῷ συνόλῳ, φρονοῦσα ὅτι αἱ σπασμωδικαὶ καὶ μερικαὶ λύσεις, ἀντὶ τὰ ἐπιφέρουν βελτίωσιν εἰς τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν, μόνον ζημίαν δύνανται νὰ προκαλέσουν, ὡς συνέβη μέχρι σήμερον μὲ διάφορα βεβιασμένα καὶ κατὰ κανόνα ἐπιπόλαια καὶ ἀβασάνιστα σχέδια ἀναδιοργάνωσεως τῆς Παιδείας ἐν Ἑλλάδι, τὰ ποῖα συνταχθέντα ὑπὸ προσώπων ἀναρμοδίων, ἐν ἀπουσίᾳ τῶν φύσει καὶ θέσει ἐνδεδειγμένων, ἢ ἐγκατελείφθησαν ἐν τῇ γενέσει των ἢ ἀπέτυχον παταγωδῶς ἐν τῇ πράξει.

Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολή, βεβαία ὅτι οὐχὶ διὰ τῆς μυστικότητος, ἀλλὰ διὰ τῆς συνεργασίας πάντων τῶν ἀρμοδίων εἶναι δυνατόν καὶ ἐν Ἑλλάδι — ὡς ἐγένετο καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης — νὰ προκύβουν αἱ ὁρθαὶ λύσεις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προβλήματος, δὲν παρέλειπε νὰ προβῇ εἰς τὰ ἀπαράτητα διαβήματα πρὸς τὰς κατὰ καιροὺς Κυβερνήσεις παραλλήλως

ἐφρόντισε νὰ καταστήσῃ γνωστὰς τὰς ἀπόψεις της ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου βήματος τοῦ Πανεπιστημίου, διὰ πολλῶν ὑπομνημάτων της, διὰ συνεχῶν δημοσιευμάτων εἰς τὸν ἡμερήσιον καὶ τὸν περιοδικὸν τύπον, ἀκόμη δὲ καὶ δι' αὐτοτελῶν δημοσιευμάτων, δημοσίων διαλέξεων, ἐπισήμων ἀνακοινώσεων εἰς ἐκπαιδευτικὰ συνέδρια κ.λ. Ἐφρόντισεν ἐπίσης νὰ διατυπώσῃ τὰς γνώμας της ἔναντι διαφόρων κατὰ καιροὺς σχετικῶν πρωτοβουλιῶν καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐπιδοκιμασίαν ἢ τὰς ἀντιρροήσεις της, θεωροῦσα τοῦτο δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ καθήκον, ὡς ἐκ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῆς θέσεως.

Ἐπεδίωξεν ἰδίᾳ νὰ προλάβῃ ἀστόχους καὶ ἀμελετήτους ἐνεργείας, τῶν ὁποίων αἱ συνέπειαι θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποβοῦν ὀλέθριαι διὰ τὴν Παιδείαν καὶ τὸ Ἕθνος. Τὰ γεγονότα ἐδικαίωσαν πλήρως τὴν Σχολήν, ἀπέδειξαν δὲ ὅτι μόνον τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ ἔθρικόν συμφέρον καὶ οὐχὶ προσωπικαὶ ἐπιδιώξεις ἀπειτέλεσαν πάντοτε τὸν γνώμονα τῆς δράσεως καὶ τῶν σκέψεων της.

Ἐν τῇ ἀκολουθουμένῃ ταύτῃ γραμμῇ, ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ συνέταξε κατὰ τὰ προηγούμενα ἑπτὰ ὑπομνήματα¹, τῶν ὁποίων τὰ κείμενα, παραλλήλως πρὸς διαφόρους μελέτας περὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας ζητήματος, ἐδημοσιεύθησαν εἰς προηγούμενους τόμους τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος². Αἱ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος γενόμεναι ἀνακοινώσεις καὶ ὑπομνήματα, δημοσιεύονται εἰς τὰς ἐπομένας σελίδας κατ' ἀπόφασιν τῆς Σχολῆς.

1. Βλ. Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίς, τόμ. Ζ', σελ. 543, τόμ. Η', σελ. 578 - 584.

2. Σὺν ἄλλοις, ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ Ἐπετηρίδι αἱ ἑξῆς μελέται ἀφορώσαι εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα ἐν Ἑλλάδι: τόμ. Α': Ν. Ἐξαρχοπούλου, Ἡ ὁργάνωσις τῆς Παιδείας (σελ. 3 - 54), Σπ. Καλλιὰφα, Σκέψεις τινὲς περὶ τῆς ἐν τῷ κλασσικῷ καὶ τῷ φνσικομαθηματικῷ Γυμνασίῳ ἀναγκαίας ἐπιλογῆς (σελ. 146 - 160), τόμ. Β': Ν. Ἐξαρχοπούλου, Ἡ ἐξέλιξις τῆς γλώσσης τοῦ παιδὸς καὶ ἡ διδασκαλία τῆς μητρικῆς γλώσσης (σελ. 74 - 116), τόμ. Ζ': Σπ. Καλλιὰφα, Περὶ τῆς διδασκαλίας φιλοσοφικῶν μαθημάτων ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως (σελ. 9 - 16), Κ. Βουρβέρη, Κλασσικὴ Παιδεία, ἡ μεγάλη μορφωτικὴ ἀγωνία τῆς ἐποχῆς μας (σελ. 110 - 126), Ν. Ἐξαρχοπούλου, Αἱ ἐκθέσεις ἰδεῶν (σελ. 199 - 238), Ἰω. Σταματάκου, Τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν καὶ αἱ μεταφράσεις αὐτῶν (σελ. 270 - 291), τόμ. Η': Ν. Ἐξαρχοπούλου, Ἡ διδασκαλία τῆς μητρικῆς γλώσσης καὶ τὰ ἔργα τῆς νέας ἐπιτροπῆς παιδείας (σελ. 189 - 217), Γ. Σακελλαρίου, Ἡ ἐπιβαλλομένη ἐκπαιδευτικὴ μεταρρυθμίσις ἐν Ἑλλάδι (σελ. 236 - 265), τόμ. Θ': Κ. Σπετιέρη, Αἱ ψυχολογικαὶ καὶ κοινωνικαὶ προϋποθέσεις ἀναδιοργανώσεως τῆς Παιδείας (σελ. 173 - 192), κ.λ.

Α'

Ἀνακοίνωσις

τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
ἐπὶ τῆς Ἑκπαιδευτικῆς Μεταρρυθμίσεως

Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἔλαβε γνῶσιν τῶν διὰ τοῦ τύπου δηλώσεων καὶ ἀνακοινώσεων τοῦ τε κ. Πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας περὶ τῆς ἀποφασισθείσης ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως. Τὰς ἐν προκειμένῳ ἀπόψεις τοῦ συνόλου τῶν μελῶν τῆς Σχολῆς διευτύσαμεν πρὸ ἔτους εἰς ὑπόμνημα, ὃπερ ὑπεβλήθη ἀρμοδίως καὶ ἐδημοσιεύθη. Ἐν τούτοις ἡ Σχολή, συναισθανομένη τὴν ἱστορικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν τῆς εὐθύνην ἀπέναντι τοῦ Ἑθνους, εἶναι ἠναγκασμένη νὰ φέρῃ καὶ σήμερον ἐνώπιον τῆς Κοινῆς Γνώμης τὰς παρατηρήσεις αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἐξαγγελθεισῶν κυβερνητικῶν ἀποφάσεων, ἐλπίζουσα ὅτι κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν νομοσχεδίων ἐνώπιον τῆς Βουλῆς αἱ ἀπόψεις τῆς θέλουσι τύχει τῆς δεούσης προσοχῆς ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἑθνους.

1) Δὲν εἴμεθα ἐναντίον τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ Σχολὴ ἀναμένει νὰ ἴδῃ ἐξαγγελλομένην τὴν κατάργησιν ὑπεραριθμῶν καὶ χωλῶν γυμνασίων καὶ τὴν ἀντίστοιχον ἀντικατάστασιν αὐτῶν διὰ τεχνικῶν Σχολῶν, τὴν ὁποίαν ἐζήτησε πάντοτε. Νομίζει ὅμως ὅτι οἱ μέλλοντες νὰ διδάξουν εἰς τὰς Τεχνικὰς Σχολὰς πρέπει νὰ παρέχουν τὰ ἐχέγγυα ἐπιστημονικῆς καὶ παιδαγωγικῆς ἱκανότητος, ἥθους καὶ ἐθνικῶν φρονημάτων, διότι ἄλλως ὑπάρχει φόβος νὰ νοθευθῇ τὸ πνεῦμα τῆς ἐκπαιδεύσεως μεγάλου μέρους τῆς νεότητος.

2) Ἡ Σχολὴ εἶναι σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως ἀντίθετος πρὸς τὸν χωρισμὸν τῆς Μέσης Παιδείας εἰς δύο τριετεῖς κύκλους καὶ τὴν χορήγησιν δύο ἀπολυτηρίων, ἑνὸς μετὰ τριετεῖς σπουδὰς καὶ ἐτέρου μετὰ ἐξαετεῖς. Τοῦτο, ὥς ἡ Σχολὴ ἔχει ἤδη ὑποδείξει καὶ ἀποδείξει, θ' ἀπέβαινεν εἰς βάρος τῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδεύσεως τῶν μαθητῶν, καθισταμένης ἀδυνάτου τῆς συντάξεως ἐπαρκoῦς προγράμματος διδασκαλίας διὰ τριετὴ ἀνώτερον κύκλον. Ἡ Σχολὴ τοῦναντίον φρονεῖ, ὅτι ὁ πρῶτος μὲν κύκλος πρέπει νὰ εἶναι τριετής, ὁ δὲ δεύτερος τετραετής, ἔχει δὲ ὑποδείξει τὸν τρόπον ἐξοικονομήσεως τῶν ἐτῶν σπουδῆς, χωρὶς συνολικῶς ν' αὐξηθοῦν ταῦτα.

3) Ἡ ἀπόφασις τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως διαχωρίσῃ τοὺς Ἑλληνόπαιδας τελειοφρόιτους τοῦ Γυμνασίου ἀφ' ἑνὸς εἰς ἀριστούχους (βαθμὸς 17) εἰσερχομένους ἄνευ ἐξετάσεων εἰς τὰς Ἀνωτάτας Σχολὰς, καὶ ἀφ' ἐτέρου εἰς μὴ ἀριστούχους διαγωνιζομένους διὰ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ Πανεπιστήμια, εἶναι ἀντιπαιδαγωγικὴ καὶ κοινωνικῶς ἐπικίνδυνος. Ἀφ' ἑνὸς μὲν διακρίνει τοὺς Ἕλληνας μεταξύ των εἰς τοὺς δυναμένους νὰ λάβουν τὸ «ἀριστα» καὶ εἰς τοὺς μὴ δυναμένους, ἐξ ἄλλου δὲ θὰ προκαλέσῃ τοπικιστικὴν ἀμύλλαν τῶν

Γυμνασίων περὶ τοῦ ποῖον ἐξ αὐτῶν θ' ἀπολύση τοὺς περιστοτέρους « ἄριστούχους », τοῦτο δὲ δὲν ὑπάρχει καμμία ἐγγύησις ὅτι θὰ γίνεται ἄνευ ἐπεμβάσεως τοπικῶν πολιτικῶν ἢ κοινωνικῶν παραγόντων.

Ἀπὸ διδακτικῆς πλευρᾶς, ἥ τε διδασκομένη ὕλη καὶ τὰ κριτήρια τῆς βαθμολογίας εἶναι ὅλως διάφορα, οὐ μόνον εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα (ἀναλόγως τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν μέσων, ἅτινα διαθέτουν ταῦτα), ἀλλὰ καὶ μεταξὺ δημοσίων, ιδιωτικῶν καὶ νυκτερινῶν. Τὸ « ἄριστα » ταχέως θὰ καταστῇ πλασματικὸν καὶ συμβατικόν, ἂν μὴ σκανδαλῶδες. Ὁ ἐκπαιδευτικός, καὶ δὴ τῆς ἐπαρχίας, θὰ περιέλθῃ εἰς ἀδιέξοδον ὑπὸ τὸ ἄγχος δυσσποτρέπτων καταπιέσεων.

4) Ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ἐξισώσῃ τὰ ἱδρυνόμενα οἰκονομικά, ἀλειυτικά καὶ ἐπαγγελματικά « γυμνάσια » πρὸς τὰ κλασσικά, παρέχουσα εἰς τοὺς ἀποφοίτους ὅλων ὁμοῦ τῶν Μέσων Σχολῶν τὸ δικαίωμα ἐγγραφῆς εἰς τὰ Πανεπιστήμια (ἐκ τοῦ ἀλειυτικοῦ γυμνασίου εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν καὶ ἐκ τοῦ τεχνικοῦ εἰς τὴν Θεολογίαν ἢ τὴν Νομικὴν).

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου οἱ ἀπόφοιτοι τῶν ἐπαγγελματικῶν Σχολῶν, ἀντὶ νὰ τρέπωνται πρὸς τὰ ἐπαγγέλματα καὶ τὴν τεχνικὴν (χάριν τῶν ὁποίων ἄλλως τε ἐδημιουργήθῃ τὸ θέμα τῆς μεταρρυθμίσεως), θὰ σπεύδουν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς θεωρητικὰς Σχολὰς τοῦ Πανεπιστημίου, δι' ἃς θὰ εἶναι ὅλως ἀπαράσκευοι. Ἐὰν ἐπέλθῃ ἡ τοιαύτη ἐξίσωσις, θὰ καμφθῇ μοιραίως αὕτη αὕτη ἢ ἐν ταῖς Ἀνωτάταις Σχολαῖς διδασκαλία, καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς μεταρρυθμίσεως θὰ ἐμφανισθοῦν συντόμως τραγικά, διὰ τοῦ ὑποβιβασμοῦ τῆς ἐπιστημονικῆς στάθμης τῆς Χώρας. Ἐξ ἄλλου εἶναι βέβαιον, ὅτι τὰ ξένα Πανεπιστήμια δὲν θὰ δεχθοῦν ποτὲ ὡς ἰσοδύναμα πρὸς τὰ ἀπολυτήρια γυμνασίων γενικῆς μορφώσεως τὰ ἀπολυτήρια τῶν διαφόρων ἐπαγγελματικῶν γυμνασίων τῆς ἡμετέρας Χώρας, καθισταμένης οὕτως ἀδυνάτου τῆς ἐγγραφῆς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ ξένα Πανεπιστήμια, ὑποβιβαζομένης δὲ καὶ ἀμφισβητουμένης τῆς ἀξίας τῶν Ἑλληνικῶν γυμνασιακῶν τίτλων.

5) Ἡ ἱδρυσις Παιδαγωγικῶν Σχολῶν ἔξω τῶν Πανεπιστημίων εἶναι διὰ τὴν Σχολὴν ὅλως ἀπαράδεκτος· θεωροῦμεν ὅτι ἡ παιδαγωγικὴ μόρφωσις πρέπει νὰ παρέχεται ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις καὶ ὅτι οἱ καθηγηταὶ τῶν ἱδρυομένων τεχνικῶν Σχολῶν πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ τυγχάνουν πτυχιούχοι τῶν λειτουργουσῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν.

Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τέλος διακηρύσσει, ὅτι ἡ ἀναγκαία καὶ ἐπιβαλλομένη στροφὴ τμήματος τῆς μαθητιώσης νεολαίας πρὸς τὴν Τεχνικὴν παιδείαν πρέπει νὰ γίνῃ κατόπιν ἐμπεριστατωμένης μελέτης τῶν σχέσεων γενικῆς καὶ τεχνικῆς μορφώσεως. Μόνον οὕτω δύναται ν' ἀποδώσῃ καὶ νὰ καταστῇ ἐπωφελὴς διὰ τὸ Ἔθνος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 26ῃ Μαρτίου 1959

Ὁ Κοσμήτωρ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Β'

Ἀνακοίνωσις τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς

Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, συνελθοῦσα τὴν 2αν Ἀπριλίου 1959 εἰς δευτέραν ἑκτακτον Συνεδρίαν ἐπὶ παρουσίᾳ πάντων τῶν μελῶν αὐτῆς κατόπιν τῆς τροπῆς, ἣν λαμβάνει εἰς τὸν τύπον τὸ ζήτημα τῆς Παιδείας τοῦ Ἑθνους, ἣτις τροπὴ δημιουργεῖ σύγχυσιν παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ καὶ ἀναμειγνύει παράγοντας ἀναρμοδίους, ἐν συνεχείᾳ τοῦ πρὸ ὀκταμήρου ἐκδοθέντος ἀνακοινωθέντος αὐτῆς καὶ ἐν ὁμοφωνίᾳ πάντων τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀπεφάσισεν ὅπως ἀπευθύνῃ ὑπόμνημα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν κοινὴν γνώμην, ἐν ᾧ νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ἀπόψεις καὶ νὰ διαμαρτυρηθῇ :

α) Διὰ τὸν διαχωρισμὸν τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως εἰς δύο τριετείς κύκλους, ὅστις ἐπιχειρεῖται διὰ τῶν νέων νομοθετημάτων.

β) Διὰ τὴν ἐπιχειρουμένην ἐξίσωσιν τῶν ἀπολυτηρίων τῶν ἰδρυθησομένων τεχνικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν σχολείων πρὸς τὸ τῶν κλασσικῶν γυμνασίων.

γ) Διὰ τὴν θέσπισιν εἰσόδου εἰς τὰς Ἀνωτάτας Σχολάς, πλὴν τοῦ Πολυτεχνείου, τῶν ἀριστοῦχων (βαθμὸς 17 καὶ ἄνω) τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ἄνευ ἐξετάσεων καὶ

δ) Διὰ τὴν ἀδιανόητον ἀπόπειραν, ὅπως ἐν Ἀνώτατον Ἰδρυμα τεθῇ εἰς προνομιακὴν μοῖραν ἔναντι τῶν ἄλλων, εἰς τὸ ζήτημα τοῦ εἰσιτηρίου διαγωνισμοῦ.

Τὸ ὑπόμνημα θέλει δημοσιευθῇ ἐν συνεχείᾳ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3ῃ Ἀπριλίου 1959.

(Ἐκ τῆς Σχολῆς)

Γ'

Ἀνακοίνωσις τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς

Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ μετὰ λύτης εἶναι ὑποχρεωμένη ν' ἀπαντήσῃ ἐπὶ τῶν σημερινῶν ἀνακοινώσεων τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ὁ ὁποῖος πειράται νὰ διαψεύσῃ αὐτὴν ἐπὶ τῶν θέσεων τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως, τὰς ὁποίας αὐτὴ ἀπεδοκίμασε διὰ τῶν δύο ἀνακοινωθέντων της.

Αἱ ἀνακοινώσεις τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς βασίζονται ἐπ' αὐτῶν τῶν πρὸ 15θήμερου γενομένων ἀνακοινώσεων τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας περὶ τοῦ περιεχομένου τῶν νομοσχεδίων, περὶ μεταρρυθμίσεων καὶ ἐπὶ ἐγγράφου αὐτοῦ τούτου τοῦ Ὑπουργείου, ὅπερ κατέχει ἡ Σχολὴ ἀπὸ τετραμήνου. Ἐξ ἀμφοτέρων τούτων ἐξάγεται, ὅτι ὁ διαχωρισμὸς εἰς δύο τριετείς κύκλους

τῶν Σχολείων τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως θὰ ἐπιφέρει καὶ μεταβολὴν τοῦ προγράμματος εἰς ἀμφοτέρους, εἰς βάρος τῶν κλασσικῶν γραμμάτων.

Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον θέμα, τῆς εἰσόδου ἀνευ ἐξετάσεων τῶν «ἀριστούχων», δὲν εἶναι ἀκριβὲς ὅτι τοιοῦτον σύστημα ἰσχύει εἰς τὴν Γαλλίαν ἢ ὅπουδῆποτε ἄλλου. Εἶναι γνωστότατον ὅτι τόσον εἰς τὴν Γαλλίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν δὲν ἀρκεῖ ἡ βαθμολογία τῶν καθηγητῶν τῆς Μέσης δι' εἰσαγωγὴν τῶν τελειοφοίτων εἰς τὰ Πανεπιστήμια, ἀλλ' ἀπαιτεῖται εἰδικὸς τίτλος ἀπονεμόμενος κατόπιν εἰδικῶν αὐστηροτάτων ἐξετάσεων ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐκ καθηγητῶν μὴ διδασκάντων τοὺς ἐξεταζομένους, προεδρευομένης δ' ἀπαραιτήτως ὑπὸ καθηγητοῦ Πανεπιστημίου.

Ἡμεῖς ἄλλως τε γνωρίζομεν πῶς δίδονται παρ' ἡμῖν τὰ ἄριστα, ποῖαν ἀξίαν ἔχουν καὶ εἰς τί θὰ καταλήξῃ ἡ ἀμιλλα τῶν ἐπαρχιακῶν γυμνασίων διὰ νὰ μᾶς στείλουν τοὺς τελειοφοίτους των. Τὴν ἐπαπειλουμένην ταύτην γενικὴν ἐξαχρεώσιν τῆς Μέσης Παιδείας ἀγωνιζόμεθα νὰ ἀποτρέψωμεν. Ὡς πρὸς τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ Πολυτεχνείου ἀπὸ τὴν εἰσοδὴν τῶν ἀριστούχων, ἐρωτῶμεν διατί δὲν ἐξαιρεῖται ἡ Ἰατρικὴ Σχολή ἢ ἡ Χημεία; Ποῦ θ' ἀσκηθοῦν οἱ ἀριστοῦχοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ ἑκατοντάδας θὰ θελήσουν νὰ φοιτήσουν ἐκεῖ; Εὐκόλουν εἶναι ν' ἀνοίγωμεν τὰς Πύλας τῶν Πανεπιστημίων, ἀλλὰ πῶς θὰ διδάξωμεν τοὺς φοιτητὰς καὶ τί θὰ τοὺς κάμωμεν, ὅταν πάρουν δίπλωμα; Ἐκεῖ εἶναι τὸ πρόβλημα.

Τέλος ὡς πρὸς τὴν ἰσοτιμίαν τῶν οἰκονομικῶν, ἀλιευτικῶν, ναυτικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν γυμνασίων μὲ τὰ κλασσικά, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει ἐπιμόνως ὁ κ. Ὑπουργός, δι' ἡμᾶς ὡς ἐπιστήμονας καὶ παιδαγωγοὺς εἶναι ἀπαράδεκτον νὰ εἰσέλθῃ ὁ ἀριστοῦχος ἀπόφοιτος τοῦ ἀλιευτικοῦ γυμνασίου εἰς τὴν Θεολογίαν, τὴν Νομικὴν καὶ αὐτὴν τὴν Φυσικὴν. Διότι θὰ ναυαγήσῃ ταχέως καὶ εἰς οὐδὲν θὰ τὸν ὠφελήσῃ τὸ ἀλιευτικὸν γυμνάσιον ἢ καὶ ἡ κολύμβησις διὰ νὰ σωθῇ. Καὶ αἱ θετικαὶ ἀκόμη ἐπιστήμαι ἔχουν ἀνάγκην τροφίμων μὲ ἔμπεδον ἀνθρωπιστικὴν γενικὴν παιδείαν, ἄσχετον πρὸς τὸν ἐπαγγελματισμόν· ἄλλως τε ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων εἶναι σύμφωνος δλόκληρος ἡ Πανεπιστημιακὴ Σύγκλητος, ἡ ὁποία κατέστησε κοινῶν τῶν ἀπόψεών της τὸν κ. Ὑπουργὸν διὰ τοῦ κ. Πρωτάνεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 4ῃ Ἀπριλίου 1959.

(Ἐκ τῆς Σχολῆς)

Δ'

Ὑπόμνημα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς.

Τὸ ζήτημα τῆς ἐπικειμένης ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως

1. Ἡ Παιδεία τῆς ἀνθρωπότητος¹

Τὰ προβλήματα τῆς Παιδείας εἶναι εἰς τὰς γενικὰς των γραμμὰς κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς λαούς. Ἔχουν δέ, φυσικά, καὶ εἰδικωτέρας μορφὰς ἀναλόγως τῶν ιδιοτήτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀναγκῶν ἐκάστου λαοῦ.

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἠθέλησεν ὁ Θεός, ὥστε νὰ ἀναπτύξῃ πᾶν ὅτι ὥραϊον, εὐγενές καὶ πνευματικὸν ἐπίτευγμα εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν. Οἱ Ρωμαῖοι ἐκληρονόμησαν ὅλα αὐτὰ καὶ προσέθεσαν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἰδιοῦ των χαρακτήρος. Τὰ ἐκληροδότησαν δὲ εἰς ὅλον τὸν ἀρχαῖον κόσμον, τὸν ὅποιον εἶχον κατακτήσει. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐμορφώθη ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός.

Ὁ πολιτισμὸς αὐτός, ἰδίως ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ κατόπιν, ἐβασίζετο καὶ βασίζεται μέχρι σήμερον εἰς τὴν ὀνομασθεῖσαν ἀνθρωπιστικὴν παιδείαν (Humanismus). Οἱ μεγάλοι ἀνθρωπισταὶ καὶ συγχρόνως μεγάλοι φιλόσοφοι καὶ μεγάλοι φιλόλογοι τῆς Δύσεως βαθμὴδὸν ἐξωντάνευσαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Μαζὶ μὲ τὰ λατινικά, ποὺ ποτὲ δὲν εἶχον ἀμεληθῇ ἐντελῶς, καὶ τὰ μαθηματικά, ἅτινα πάντοτε ἐθεωρήθησαν στοιχεῖον ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως, τὰ εἰσήγαγον εἰς τὰ σχολεῖα. Ἐδημιουργήθη τὸ κλασσικὸν

1. Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ κατὰ τὴν 20^{ην} αὐτῆς συνεδρίαν τῆς 13^{ης} Ἀπριλίου ἐ.ἔ. συνεζήτησε καὶ πάλιν τὸ θέμα τῆς Παιδείας, ἐν ᾧ τῆς προσεχοῦς καταθέσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν νομοσχεδίων εἰς τὴν Βουλὴν. Καὶ κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην τὴν Σχολὴν ἀπασχόλησε τὸ ζήτημα τῶν ἐξαγγελθεισῶν ἐκπαιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων, βάσει πάντοτε τῶν ἐπανελημμένων ἀνακοινώσεων καὶ ἐνυπογράφων ἄρθρων τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας. Ἡ Σχολή, πλὴν τοῦ ἀνακοινωθέντος, ὅπερ ἐξέδωκε κατὰ τὴν 18^{ην} συνεδρίαν τῆς 26^{ης} Μαρτίου ἐ.ἔ., ἐν ᾧ ἐξεδηλοῦτο ἡ ἀντίθεσις αὐτῆς πρὸς ὠρισμένα ἐξαγγελθέντα μέτρα, ἔκρινεν ὅτι πρέπει νὰ δημοσιεύσῃ τὸ μετὰ χεῖρας ὑπόμνημα, γνωστοποιούσα δι' αὐτοῦ πρὸς τε τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸ κοινὸν τὴν κατὰ τὴν γνώμην της θεμελιώδη τοποθέτησιν τοῦ καθόλου ζητήματος τῆς ἐθνικῆς Παιδείας. Τὸ ὑπόμνημα ἐνεκρίθη ὁμοφώνως ὑπὸ πάντων τῶν παρισταμένων κατὰ τὴν συνεδρίαν μελῶν τῆς Σχολῆς, ὡς τὸ καλῦτερον μέσον διαφωτίσεως παντός ὑπευθύνου. Ἡ Σχολή, ἂν καὶ θὰ ἦτο περιττὸν νὰ τονίσῃ τοῦτο, δηλοῖ κατὰ τρόπον ἀπολύτως σαφῆ, ὅτι, πλὴν τῆς Παιδείας καὶ τοῦ καλοῦ τοῦ Ἔθνους, οὐδένα ἕτερον σκοπὸν ἔχει νῦν ἢ ἔσχεν εἰς τὸ παρελθόν. Ἐδέχθη καὶ δέχεται πάντοτε πᾶσαν συζήτησιν καὶ παρέσχε τὴν συμβολὴν της καὶ ζητηθεῖσαν καὶ μὴ ζητηθεῖσαν, καθ' ἣ ἔχει καθήκον. Δημοσίας ἐπικρίσεις ἐκ μέρους ὠρισμένων κύκλων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὕβρεις ἀνοικεῖους, ἣ Σχολὴ νομίζει ὅτι ὀφείλει νὰ ἀντιπαρέλθῃ. Πάντων τῶν ἀγώνων κριτὴς δίκαιος καὶ ἀνέντευκτος εἶναι τὸ Μέλλον καὶ ἡ Ἱστορία. Ἀκριβῶς ἡ Ἱστορία ἀφίεται νὰ ὁμιλήσῃ καὶ εἰς τὸ παρὸν ὑπόμνημα.

γυμνάσιον, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε καὶ ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Εὐρώπης — ἄρα καὶ τοῦ Κόσμου.

Τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ λατινικὰ δὲν εἰσῆχθησαν εἰς τὰ σχολεῖα διὰ τὰ ἀποτελοῦν τὸ μαρτύριον τῶν διδασκομένων, ὅπως φρονοῦν καὶ ρητορεύουν σήμερον μερικοὶ ἀπὸ ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων βημάτων. Κανεῖς ποτὲ δὲν φορτώνει εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰς τὰ παιδιὰ του ἀνωφελεῖς δυσκολίας. Τὸ ζήτημα εἶναι μόνον, πῶς νὰ δώσῃ κανεῖς νὰ ἐννοήσουν ὅλοι τὴν ἀξίαν αὐτῶν τῶν πραγμάτων· διότι δὲν συλλαμβάνεται ἀμέσως καὶ δὲν εἶναι εὐκόλῳ νὰ καταλάβουν ὅλοι τὰ ἀποτελέσματά της. Νομίζουν δηλαδὴ πολλοί, καὶ τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν τὴν καλλιεργοῦν ἀνευλικρινῶς μερικοὶ ἄλλοι, ὅτι σκοτωνόμεθα εἰς τὰ σχολεῖα νὰ μάθωμεν μερικὰ λατινικὰ καὶ ἑλληνικὰ, διὰ νὰ ἀναγνώσωμεν εἰς τὸ πρωτότυπον τὰ « ἀθάνατα ἀριστουργήματα » τῶν ἀρχαίων. Ἐὰν δι' αὐτὸ, μᾶς λέγουν μερικοί, φθάνουν αἱ μεταφράσεις.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ λέγῃ κανεῖς ψεῦδη, διὰ νὰ διαπράξῃ μίαν ἁμαρτίαν. Ἡ λίαν φειδωλὴ χρῆσις τῆς ἀληθείας εἶναι καιριώτερον ἁμάρτημα. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει ἐδῶ. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι τὰ ἐλάχιστα ἔργα ἀρχαίων κλασσικῶν ποὺ ἐρμηνεύονται, ἀκόμη καὶ ὅταν ἐρμηνεύονται καλῶς, δὲν ἀρκοῦν ν' ἀντισταθμίσουν τοὺς καταβαλλομένους κόπους. Εἶναι ἀμφίβολον καὶ ἂν ὅλοι οἱ μαθηταὶ αἰσθάνωνται τὸ ἀρχαῖον κάλλος. Ἐὰν δὲν διδάσκονται τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ λατινικὰ μόνον πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν. Πρωτεῦον εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς: Δὲν ὑπάρχει μέχρι σήμερον ἄλλο μέσον, διὰ νὰ μορφώσῃ κανεῖς τὸ πνεῦμα ὡς πνεῦμα, παρὰ μόνον ἡ ἀναστροφή μὲ τὰ ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ γράμματα. Μεταχειρίζομεθα δηλαδὴ καὶ ὡς μέσον, οὐχὶ μόνον ὡς σκοπὸν διὰ τοὺς μαθητὰς τὰς ἀρχαίας γλώσσας. Διὰ νὰ μάθῃ ὁ νέος ἄνθρωπος νὰ σκέπτεται ὀρθῶς, νὰ διατυπώνῃ ὀρθῶς, νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ διακρίνῃ λεπτὰς ἐννοίας ἀπ' ἀλλήλων, τέλος διὰ νὰ ἀποκτήσῃ γενικῶς τὴν καιριότητα καὶ ἀκρίβειαν καὶ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ γλωσσικοῦ ὄργανου, εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταφράξῃ ἀπὸ τῆς μιᾶς γλώσσης εἰς τὴν ἄλλην. Νὰ γνωρίζῃ τί εἶπον καὶ πῶς τὸ εἶπον οἱ ἄλλοι, νὰ μεταγράψῃ τὴν ξένην σκέψιν εἰς τὸν ἰδικόν του τρόπον καὶ κόσμον, νὰ ἀσκήσῃ γενικῶς τὸ πνεῦμα του καὶ τὴν γλωσσικὴν του ἔκφρασιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Μόνον ἡ Ἑλληνικὴ καὶ Λατινικὴ κατέχουν αὐτὰς τὰς ιδιότητας. Αἱ μεταφράσεις λοιπὸν εἶναι ἄλλο πρᾶγμα, ἀναγκαῖον καὶ αὐτό, ἀλλ' ὅχι μορφωτικὸν μέσον. Ὁρθότατα παρετηρήθη, ὅτι ὁ θέλων νὰ μάθῃ τοὺς μαθητὰς του νὰ διανοοῦνται μὲ τὰς μεταφράσεις εἶναι ὥσάν νὰ θέλῃ νὰ τοὺς διδάξῃ τὰ μαθηματικὰ μὲ τὰς λύσεις τῶν προβλημάτων. Μακρὰν ἀπὸ τὰ σχολεῖα λοιπὸν αἱ ἐτοιμοὶ μεταφράσεις.

Δὲν εἶναι μικρότερον πρᾶγμα τὸ χρυσοῦν περιεχόμενον τῆς κλασσικῆς λογοτεχνίας. Εἰς αὐτὴν ὀφείλουν τὴν δόξαν των οἱ ἀνθρωπισταί, οἱ ρήτορες, οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἄνθρωποι μὲ χαρίεν πνεῦμα, μὲ εὐγενῆ γλωσσικὴν ἔκφρασιν, μὲ πλοῦτον ἠθικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ψυχῆς,

γενικῶς μὲ τὸ ἀνώτερον ἐπίπεδον καὶ τοῦ ἥθους καὶ τοῦ πνεύματος εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπαρτισθοῦν μὲ ἄλλου εἶδους μόρφωσιν. Φαντασθῆτε ἕνα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος γνωρίζει ἀρίστην φυσικὴν καὶ χημείαν, ἔχει πλουσίας ζωολογικὰς γνώσεις, γνωρίζει ἀπ' ἔξω τὰ βάθη τῆς θαλάσσης καὶ τὰ ὕψη τῶν ἀστέρων, κατέχει σπουδαίας ἐπιδόσεις εἰς τὴν στρατιωτικὴν, τὴν τραπεζικὴν, τὴν ἐμπορικὴν ἐπιστήμην, δὲν γνωρίζει ὅμως τίποτε ἄλλο. Τὸ ὄφελος εἶναι μηδέν, διότι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐκέρδισε τὸν κόσμον, ἀλλ' ἔχασε τὴν ψυχὴν του. Θὰ πλήξη εἰς μίαν ὥραϊαν πνευματικὴν συγκέντρωσιν. Θὰ τοῦ εἶναι ἀκατάληπτος καὶ ἴσως καὶ γελοία πᾶσα φιλοσοφικωτέρα διανόησις. Ἡ λέξις θρησκεία καὶ ἡ σημασία της διὰ τὸν ἄνθρωπον θὰ τοῦ εἶναι ὡσαύτως ἔννοιαι ἢ μακριναὶ ἢ καὶ τελείως ξέναι. Θὰ ἴσταται ἀσυγκίνητος πρὸ τῶν ἔργων τῆς τέχνης, ξύλον ἀκατέργαστον μέσα εἰς μίαν πινακοθήκην, ἀνάμεσα εἰς τοὺς θησαυροὺς ἑνὸς μουσεῖου. Ὅλον τὸ παρελθὸν τῆς ἀνθρωπότητος, πᾶν ὅ,τι ἐδημιούργησεν ἕως σήμερον ὁ ἄνθρωπος, θὰ τοῦ εἶναι κόσμος ξένος, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ ὑπάρχῃ διὰ νὰ μαλακώσῃ τὴν ψυχὴν του. Αἱ γνώσεις του πιθανῶς θὰ τοῦ δώσουν τὴν δυνατότητα νὰ πιέσῃ ἐν ἑλαττήριον καὶ νὰ ἀντινάξῃ τὸν πλανήτην μας. Καὶ ὕστερα; Τί ἐκέρδισε μὲ αὐτὸ ἡ ἀνθρωπότης καὶ πρὸ παντὸς τί ἐκέρδισεν αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον παρέμειναν ξένα ὅσα ὥραϊα καὶ εὐγενῆ ἐδημιούργησαν οἱ συνάνθρωποί του;

Αὐτὰ εἶναι σήμερον τὰ προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ δι' αὐτὰ παλαίει ἡ ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις: νὰ μὴ ἀφήσῃ τὴν ὥραϊαν μορφήν τῆς ψυχῆς νὰ χαθῇ· νὰ κρατήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ εὐγενέστερα ἐπίπεδα, νὰ μὴ τοῦ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀποθηρίωσιν, τὴν ὁποίαν πάντοτε ὡς κακὸς σύμβουλος εἰσηγεῖται ἡ μεγάλη δύναμις, ὁσάκις δὲν ὑπάρχει καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς ψυχῆς.

2. Ἡ Παιδεία τοῦ Ἑθνους

Εἰδικὴν θέσιν κατέχει ἡ Ἑλλὰς μέσα εἰς τὴν παγκόσμιον οἰκογένειαν. Δι' αὐτὸ εἰδικῆς μορφῆς πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ παιδεία της. Στρογγύλη χρονολογία, περίπου τὸ 1000 πρὸ Χριστοῦ, εἶναι διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀφετηρία τῆς γλώσσης, τῆς γραφῆς καὶ τῆς μεγάλης σταδιοδρομίας της. Σχεδὸν χίλια ἔτη βραδύτερον θὰ ἀρχίσουν οἱ Ῥωμαῖοι μὲ τὴν ἰδικὴν τῶν λογοτεχνίαν. Καὶ σχεδὸν ἄλλα χίλια ἔτη κατόπιν, ὅταν θὰ ἐκλείψουν καὶ αὐτοὶ καὶ θὰ ἔλθουν αἱ ἐποχαὶ τῶν βαρβάρων καὶ ὁ Μεσαίων τῆς Δύσεως, θὰ ἀρχίσουν σιγὰ σιγὰ τὰ νεώτερα ἔθνη νὰ δημιουργοῦν τὰς ἰδικὰς τῶν λογοτεχνίας. Δι' αὐτὸ λέγουν οἱ ξένοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι τὸ παλαιότερον τῶν ἱστορικῶν ἔθνων ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου, τὸ ὁποῖον ἔχει γραφομένην καὶ λαλουμένην γλῶσσαν μὴ διακοπεῖσαν ποτὲ ἐπὶ πολλὰς δεκάδας αἰώνων. Δικαίως δέ, διότι μόνη ἡ Ἑλλὰς διὰ μέσου τῆς βυζαντινῆς παραδόσεως ἐπέπλευσε πασῶν τούτων τῶν τρικυμιῶν.

Διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Μυκηναϊκῆς γραφῆς προσετέθησαν ἄλλα 500 ἔτη περίπου εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς παραδόσεως τοῦ Ἑθνους μας. Ἀπὸ τοῦ 1400 π.Χ. μέχρι σήμερον ἔχομεν γλῶσσαν γραφομένην ἀδιακόπως. Ἀπὸ τότε ἐξελίσσεται ἀδιακόπως καὶ ἡ λογοτεχνία μας, ἡ ἱστορία μας καὶ ὅλα τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς μας, χωρὶς ποτὲ νὰ μεσολαβήσῃ διακοπή. Τρεῖς χιλιάδες τριακόσια πενήντα ἔτη συνεχοῦς ἱστορίας εἶναι μέγα πρᾶγμα. Μόνον οἱ Κινέζοι ἔχουν μεγαλυτέραν γραπτὴν παράδοσιν, λέγουν πάντοτε οἱ ξένοι. Πάντως εἰς τὸν ὑπόλοιπον κόσμον τοῦ πολιτισμοῦ οὐδὲν ἄλλο ἔθνος δύναται νὰ παραβληθῇ καὶ μακρόθεν πρὸς τὴν παράδοσιν τὴν ἰδικήν μας.

Ἡ ἱστορία μας δὲν ὑπῆρξε βεβαίως δρόμος σπαρμένος μὲ ἄνθη. Ἐσχόμεν καὶ ἰδικά μας ἑλαττώματα, ἔσχομεν καὶ μεγάλους ἐχθρούς. Ἡ ἱστορία μας εἶναι γεμάτη ἀπὸ συγκλονιστικούς θριάμβους καὶ ἀπὸ τραγικὰς ἀτυχίας. Ἡδυνάμεθα νὰ κατακτήσωμεν τὸν κόσμον μὲ τὴν μεγαλυτέραν εὐκολίαν καὶ ἂντ' αὐτοῦ ἐφαγώθημεν μεταξύ μας. Κατέκτησε κατόπιν τὸν κόσμον εἰς γίγας τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξαν διάδοχοί του. Ἡ ἔρις ἐξηκολούθησεν, ὥς νὰ ἦσαν οἱ Ἕλληνες ἄλλοεθνεῖς. Τοὺς κατέκτησεν ἔπειτα ἡ Ρώμη. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὴν οἱ κατακτηταὶ διεδέχθησαν ἀλλήλους, τελευταῖος καὶ μονιμώτερος ὁ Τοῦρκος.

Εἰς τοὺς ἀτελειώτους αὐτοὺς αἰῶνας κάθε ἄλλη φυλὴ ἤθελεν ἐξαφανισθῇ. Ἄν διετηρήθησαν οἱ Ἕλληνες, διετηρήθησαν, διότι ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς μία εἰδικὴ παιδεία ἐπότιζε τὴν ψυχὴν των. Αἱ μεγάλαι ἡμέραι τῆς Φυλῆς ἀπέμειναν φωτεινὸν σύμβολον. Οἱ ἥρωες τῆς Ἑλλάδος καὶ αἱ ἡρώϊ καὶ πράξεις ἀπετέλεσαν σταθμοὺς εἰς τὴν ἀγωγὴν τῆς αἰετιώτερης γενεᾶς. Μὲ αὐτὴν τὴν παιδείαν τὸ φρόνημα τοῦ Ἑθνους διετηρήθη πάντοτε ὑψηλόν. Ἀπὸ τὴν σκοτεινὴν ἐποχὴν τοῦ πρώτου ξεκινήματος τῆς Ἑλλάδος αἱ πόλεις ἠνδρώθησαν, ἀπέκτησαν φρόνημα πολεμικόν, ἔκαμαν τὰς κατακτήσεις των καὶ ἐξέπεμψαν τὰς ἀποικίας των ψάλλουσαι τὰ κατορθώματα τῶν ἡρώων τοῦ Ὀμήρου. Εἶναι ἀπίστευτος ὁ φρονηματισμός, τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσεν εἰς ὁλόκληρον τὸ ἔθνος ὁ Ὀμηρος καὶ οἱ ἥρωές του. Ξένος λόγιος εἶπεν ἐπιγραμματικῶς πρὸ ὀλίγων ἀκριβῶς ἐτῶν, ὅτι ἡ Ἰλιάς ἐδημιούργησε τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ τὰς Περσικὰς νίκας ρήτορες καὶ ποιηταὶ ἐφρονημάτιζον διαρκῶς τὴν νέαν γενεὰν μὲ τοὺς ἥρωας τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῶν Πλαταιῶν. Τὸ δοῦλον ἔθνος ἐπὶ Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς παρηγορεῖτο μὲ τὸ μεγαλεῖον τοῦ παρελθόντος του. Δὲν ὑπῆρξε πάντοτε τὸ ὀρθὸν μέτρον εἰς αὐτὴν τὴν προγονολατρείαν. Ἐνίοτε ἦσαν πολὺ ἀνάξιοι καὶ ἐτρέφοντο μὲ μεγάλας πομφόλυγας οἱ «Γραικύλοι». Ἡ ὑπερβολὴ πάντοτε εἶναι κακὴ. Εἰς τὸ σύνολον ὅμως συνέβη τὸ μέγα γεγονός, ὅτι καμμία γενεὰ δὲν ἔμεινε ἀμέτοχος εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ φρονήματος, τὸ ὁποῖον συνεντρεῖ κατω ἀπὸ τὴν στάκην τὴν φλόγα τῆς Φυλῆς.

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐγίνε θυρῦλος, θυρῦλος ὁ ὁποῖος διεδόθη καὶ εἰς

ἄλλους λαοὺς ἔξω τῆς Ἑλλάδος Ἡ Βυζαντινὴ ἐποχὴ, ἡ Φραγκικὴ, ἡ Ἑνε-
τικὴ καὶ ἡ Τουρκικὴ τροφοδοτοῦνται μὲ φυλλάδια, μὲ δραμάτια, μὲ παρα-
μύθια, τὰ ὁποῖα διατηροῦν ζωντανὴν τὴν μυθολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν. Τὰ
ταπεινὰ σχολεῖα, οἱ καλόγηροι, αἱ φωτειναὶ μορφαὶ μερικῶν ἀνωτέρων κλη-
ρικῶν, τέλος οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους ὑπῆρξαν ἀδιακόπως οἱ συνεχισταὶ
τῆς παραδόσεως, μέχρις οὗτο ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις καὶ οἱ ποιηταὶ καὶ
ὁ ἀκμάζων τότε ἀνθρωπισμὸς ἐδόξασαν καὶ ἡλευθέρωσαν τὴν νεωτέραν
Ἑλλάδα ἐν ὀνόματι τῆς Ἀρχαίας.

Διὰ τὰ γίνῃ νοητόν, ποίαν ἀξίαν ἔχει ἡ ἐθνικὴ παιδεία, πρέπει νὰ ἀνα-
φερθῇ ἐνταῦθα ἡ περίπτωσις τῆς Κύπρου. Οἱ Ἕλληνες, ἐπιδιώκοντες νὰ ἐξα-
φανίσουν τὸ ἐθνικὸν αἰσθημα τῶν κατοίκων, ἔλαβον τὰ ἀνάλογα μέτρα διὰ
τὰ σχολεῖα. Ἐπὶ παραδείγματι (διότι δὲν δύνανται ἐδῶ νὰ μνημονευθοῦν
ὅλα) ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία εἰς τὸ πρόγραμμα ἐνεφανίζετο συσσωματωμένη εἰς
τὴν Βαλκανικὴν ἱστορίαν, τὸ ὁποῖον σημαίνει: Μέσα εἰς ἓν - δύο μαθήματα
Ἀθηναί - Σπάρτη, Ἐπαμεινώνδας, Ἀλέξανδρος κλπ. Ψιλὰ ὀνόματα μόνον,
ὥστε ὁ Ἕλλην θὰ εἶχε τόσα περίπου ἀκούσει διὰ τὸ παρελθὸν τῆς φυλῆς
του, ὅσα καὶ ὁ μαθητὴς τῶν σχολείων τῆς Αὐστραλίας ἢ τῶν Φιλιππίνων.

Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολή, ὅταν ἐπληροφορήθη ταῦτα, τὰ ὁποῖα, τμηματι-
κῶς ἐφαρμοζόμενα, ἀπέβαινον ἀφανῇ καὶ περισσότερον ἐπικίνδυνα, ἀντέδρα-
σεν ὅσον ἡδυνήθη καὶ προέβη εἰς πᾶσαν δυνατὴν ἐνέργειαν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1947.
Ἡ ἐπανάστασις τῆς Κύπρου ἐδικαίωσε τοὺς φόβους καὶ ἐτόνωσε τὰς ἐλπίδας
τοῦ Ἑθνους.

3. Πρόβλήματα τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος.

Τὸ νεαρὸν ἐλεύθερον Ἑθνος διέπραξε τυπικὸν σφάλμα, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν
δξύτερον τὸ προϋπάρχον ἤδη γλωσσικὸν ζήτημα: Παρασυρθὲν ἀπὸ τὸν ἐνθου-
σιασμὸν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸ μέγα Παρελθόν, ἠθέλησε διὰ τῶν
λογίων του νὰ ὀδηγήσῃ πολὺ πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἑθνους. Τοῦτο
εἶναι τυπικὸν φαινόμενον ὅλων τῶν μακροβίων ἐθνῶν εἰς στιγμὰς τῆς ἐθνικῆς
τῶν ἀναγεννήσεως. Τὰ κακὰ ἐκ τοῦ γεγονότος ἦσαν δύο. Πρῶτον, ὅτι ἐγεννήθη
δξεία ἀντίδρασις, ἡ ὁποία ὥθησεν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τὴν γλωσσικὴν ἀποχαλί-
νασιν. Δεύτερον, ὅτι ἐδημιουργήθησαν ὀλόκληροι κατηγορίαι κηφήνων, αἱ
ὁποῖαι καὶ εἰς τὰς δύο παρατάξεις ἤσκησαν γλωσσοκάπηλον σταδιοδρομίαν.

Τὸ σημερινὸν ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα ἐγεννήθη δυστυχῶς ἐντὸς τοῦ
περιβάλλοντος τούτου τῶν γλωσσικῶν ἀγώνων. Τοῦτο εἶναι σημαντικὸν νὰ
τὸ γνωρίζουν ὅλοι, διότι ἀπ' ἐδῶ θὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἐμπάθεια καὶ ὁ φανατισμὸς.
Ἄν τὸ πρόβλημα ἐγεννᾶτο ὡς καθαρὸν παιδαγωγικὸν ζήτημα, ἡ λύσις του
θὰ ἦτο εὐκολωτέρα, διότι δὲν θὰ τὸ ἐνέπλεκον ὀρισμένα πρόσωπα εἰς τὰς
ὑπολοίπους βασικὰς προϋποθέσεις τῆς παιδείας τοῦ Ἑθνους.

Ἐν συντόμῳ ἡ ἱστορία τοῦ ζητήματος εἶναι ἡ ἑξῆς: Ὁμὰς ὁπαδῶν τῆς γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως ἵδρυσαν τὸν «Ἐκπαιδευτικὸν ὄμιλον», εἰς τὸν ὁποῖον ἐπρωτοστάτουν παιδαγωγοί. Ἦρχισεν ἀγὼν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Ὁμίλου. Ἐντὸς ὀλίγου μερικοὶ «νέοι» στρέφονται ὄχι μόνον κατὰ τῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν τέως ἱερῶν ἰδεωδῶν τῆς Φυλῆς. Ἡ προγονολατρεία, οἱ «προγονόπληχτοι», ἡ Μεγάλη Ἰδέα πού κατήντησε «κατάρρα», οἱ ἥρωες τοῦ '21 πού ἐπρεπε νὰ κρημνισθοῦν ἀπὸ τὰ βάθρα τῶν, τὰ «σάπια ἰδανικά» καὶ ἄλλα ἀνάλογα «συνθήματα» εἶναι τὰ τυπικὰ φαινόμενα τῆς κινήσεως.

Ἐγκαινιάζεται τὸ ἐξυπνότατον καὶ ἀποτελεσματικώτατον σύστημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως κοινωνικῶν σχέσεων, τῆς χρησιμοποίησεως τῶν Κυριῶν τῶν σαλονίων, τῶν «τύπων σνόμπ». Ἐντὸς ὀλίγου μεγάλα ὀνόματα, ἀναμφισβητήτου δὲ ἥθους καὶ φιλοπατρίας, ἀνύποπτα λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν κίνησιν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φλέγον ζήτημα τῆς γλώσσης τότε τοῦλάχιστον οὐδὲν ἄλλο διεφαίνεται. Αἱ κοσμικαὶ κυρίαι καλοῦνται νὰ ἀσκήσουν τὴν ἐπιρροήν των, διότι αὕτη ἐγκαίρως ἀνεκαλύφθη καὶ ἐξετιμήθη ἀπὸ τὰ πανέξυπνα στελέχη τοῦ Ὁμίλου.

Εἰς ἐσχάτως δημοσιευθὲν βιβλίον περιλαμβάνεται ἡ ἀλληλογραφία μεγάλης καὶ ἀληθῶς λογίας γυναικὸς τῆς παρελθούσης γενεᾶς. Εἰς τὰς σελίδας του παρελαύνουν μεγάλα πρόσωπα. Ἐκεῖ δύναται κανεὶς νὰ ἴδῃ, πῶς οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἔκαμναν κατήχησιν εἰς τὰς μεγάλας κυρίας, πῶς ἔδιδον ὁδηγίας διὰ νὰ κατηχηθῇ ἡ τότε πριγκίπισσα Σοφία («πῶς θὰ βοηθήσει τὴν κίνηση ἡ αὐριανὴ βασίλισσα») ἢ ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος. Βεβαίως αἱ προθέσεις πολλῶν ἀνδρῶν τοῦ μετ' ὀλίγον «Ὁμίλου» ἦσαν ἀγνόταται. Ὁ φανατισμὸς των φαίνεται νὰ περιορίζετο εἰς μόνον τὸ γλωσσικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον συνεχέτο τότε πρὸς τὸ ἐκπαιδευτικόν. Τίς ὅμως θὰ ἀμφιβάλῃ σήμερον, ἔστω καὶ μίαν στιγμὴν, ὅτι ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ «Ὁμίλου» εἶχεν ἄλλα κατὰ νοῦν καὶ ἐχρησιμοποιεῖ καταλλήλως τοὺς ἀγνοῦς συνεργάτας του;

Τὰ πολιτικὰ πρόσωπα μὲ τὰ μέσα αὐτὰ βραχυκυκλοῦνται καὶ πλευρίζονται ταχέως, τὸν δὲ μέγαν Ἐλευθέριον Βενιζέλον κατορθώνει νὰ σαγηνεύσῃ ὁ πρωταγωνιστὴς τοῦ Ὁμίλου. Εἰς χεῖρας του τίθεται ἀκριβῶς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας. Ἐπιτυχία ἄνευ προηγουμένου. Ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρυθμίσις ἀρχίζει καὶ ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ τὴν γλῶσσαν. Ὁ Πρωτοστάτης, ὅταν ἐρρίξωσεν ἀσφαλῶς καὶ ἔσπειρε τὸν σπόρον του, δὲν φρονεῖ, ὅτι εἶναι περαιτέρω ἀνάγκη νὰ ἀποκρῦψῃ τὰς πραγματικὰς του πολιτικὰς πεποιθήσεις. Τότε ἐπέρχεται τὸ ρῆγμα εἰς τὸν Ὁμιλον.

Μερικοὶ παραμένουν πιστοὶ εἰς τὸν ἀρχηγόν, ὅστις ἐξομολογεῖται πλέον τὴν πίστιν του εἰς τὴν κοινωνικὴν ἐπανάστασιν. Οἱ ἄλλοι ὅμως ἀποσύρονται. Δυστυχῶς δὲν ὠφέλησαν εἰς τίποτε αἱ κατόπιν ἐορτῆς διαμαρτυρίαι των. Τοὺς εὐχαριστοῦμεν τοῦλάχιστον πού ὠμολόγησαν, ὅτι ἐγίνοντο συζητήσεις

περὶ τοῦ σχολείου ὡς μέσου κοινωνικῆς ἀνατροπῆς, « πού γιὰ ἄρρητη πρέπει νὰ πολεμηθῇ πρὸ πάντων ἡ ἔννοια τοῦ Κράτους καὶ ν' ἀφανισθῇ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ».

Τὰ ἐφαρμοσθέντα ἐκπαιδευτικὰ μέτρα ἀπέδωκαν δυστυχῶς τοὺς καρπούς των καὶ εἶναι οὗτοι καλῶς γνωστοί. Πλήθος ἀψυχολογῆτων, ἀδικαιολογῆτων καὶ πολλάκις ἐγκληματικῶς ἀστόχων ἐκπαιδευτικῶν μεταβολῶν ἀλλάσσουν διαρκῶς τὴν γλῶσσαν, τὴν ὀρθογραφίαν, τὰ διδακτικὰ βιβλία, τὰ προγράμματα, τοὺς τύπους τῶν σχολείων. Συντελούντων δὲ καὶ τῶν ἀνωμάτων καιρῶν ἡ παιδεία τοῦ Ἑθνους ῥίπτεται εἰς τὸ χάος. Ἡ πατρις ἀφήνεται νὰ διαπραχῇ ἄλλο καίριον σφάλμα. Πολλαπλασιάζονται τὰ γυμνάσια καὶ ἡμιγυμνάσια, τὰ ὁποῖα λειτουργοῦν κακῶς, μὲ κακοὺς πολλὰκις καὶ πρὸ παντὸς ὀλίγους ἐκπαιδευτικούς. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἡ στάθμη τῆς παιδείας κρημνίζεται εἰς σημεῖον ἄνευ προηγουμένου. Τὰ ἀνώτατα ἰδρύματα ἀναγκάζονται νὰ ἐφαρμόσουν τὸν θεσμὸν τοῦ εἰσιτηρίου διαγωνισμοῦ καὶ διὰ τὰς δύο αἰτίας: Διότι ἡ μὲν ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισις ἐτύφλωσε τοὺς μαθητάς, τὰ δὲ πολυπληθῆ γυμνάσια ἐξῆγον τοὺς ἀποφοίτους κατὰ χιλιάδας. Οἱ ἐπιτήδειοι ἄνθρωποι γνωρίζουν καλῶς τὴν ἐπιστήμην, νὰ μεταχειρίζωνται τὸ πᾶν πρὸς ὄφελός των. Ἐπικαλοῦνται τὸ δημιουργηθὲν κοινωνικὸν ζήτημα καὶ κατηγοροῦν τώρα τὴν παιδείαν ὡς αἰτίαν ἐθνικῆς φθορᾶς καὶ τὰ ἀνώτατα ἰδρύματα ὡς ἐχθροὺς τῶν παιδιῶν τοῦ Λαοῦ. Καὶ ἡ Πολιτεία, ἀντὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ αὐτοὺς λόγον καὶ νὰ ἐπιζητήσῃ μὲ τὸν ὀρθὸν τρόπον θεραπείαν τοῦ κακοῦ, παραπλαναίται νὰ συνταχθῇ μαζί των καὶ νὰ λάβῃ στάσιν ἐχθρικὴν κατὰ τῶν μαρτυρικῶν ἀνωτάτων ἰδρυμάτων.

Ἡ παρελθούσα γενεὰ ἔκαμε τραχεῖς ἀγῶνας γύρω ἀπὸ τὰ αὐτὰ ζητήματα. Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ὁ Ὅμιλος, ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸ Πανεπιστήμιον καὶ μάλιστα ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐζων τότε ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου μεγάλαι μορφαὶ καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων. Ἄν αἱ κυβερνήσεις ἤθελον ἀναθέσει εἰς μίαν ἐπιτροπὴν τῶν κορυφαίων αὐτῶν ἀνδρῶν ἐξ ὅλων τῶν παρατάξεων τὴν λύσιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προβλήματος, ἴσως ἡ λύσις θὰ εἶχεν εὐρεθῇ καὶ ὁπωσδήποτε θὰ εἶχον τεθῇ αἱ στερεαὶ βάσεις. Τὸ ζήτημα τώρα ἢ θὰ ἦτο λελυμένον ἢ θὰ ἐπλησίαζε πρὸς τὴν λύσιν του.

Δυστυχῶς ἡγνοήθησαν οἱ μεγαλύτεροι τότε διδάσκαλοι τοῦ Ἑθνους καὶ προετιμήθη ὁ « Ὅμιλος ».

4. Ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται.

Ἐκτοτε παρῆλθον ἔτη. Ὁ « Ὅμιλος » δὲν ἀπέθανε (ποτὲ δὲν διελύθη ἐπισήμως), διότι ὑπάρχουν οἱ τρόφιμοι καὶ συνεχισταὶ του. Μελέται, ἄρθρα, διαλέξεις, συζητήσεις, ὅλα παρουσιάζουν συστηματικῶς καὶ ἐπιμόνως ὡς

αἴτιον τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀθλιότητος τὴν μορφήν τῆς παιδείας. Τὸ Πανεπιστήμιον πταίει ὡσαύτως, ἰδιαίτατα ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολή. Δὲν ὑπάρχει ψεγάδι πού νὰ μὴ τῆς τὸ ἔχουν ἀποδώσει.

Ἡ Σχολὴ αὕτη, ἐν τούτοις, ἡ ὁποία μορφώνει ἀπὸ 120 ἐτῶν τὸν ἐκπαιδευτικὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἔδωκεν εἰς τὸ Ἔθνος καὶ τὴν ἐπιστήμην τὸν Παπαρηγόπουλον καὶ τὸν Κόντον, τὸν Ραγκαβῆν καὶ τὸν Κουμανοῦδην, τὸν Χατζιδάκην, τὸν Βερναρδάκην, τὸν Πολίτην, τὸν Βάσσην, τὸν Καββαδιάν καὶ τὸν Τσουνταν, τὸν Λάμπρον καὶ τὸν Καρολίδην καὶ τόσους ἄλλους, οἱ ὅποιοι πάντοτε ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ἰδανικῶν τοῦ Ἑθνους, ὑβρίζεται καὶ διασύρεται καθημερινῶς. Μία μερὶς ἀνθρώπων τὴν ὑβρίζει σχεδὸν κατ' ἐπάγγελμα. Ἡ παράδοσις αὕτη χρονολογεῖται καὶ γίνεται ἱστορικῶς καταληπτὴ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν γλωσσικῶν ἀγώνων. Σήμερον ὅμως, ὅποτε γλωσσικὸν ζήτημα σχεδὸν δὲν ὑπάρχει πλέον, ἀλλ' ὑπάρχουν τόσα ἄλλα βασικά διὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Ἑθνους, τί νόημα ἔχουν αἱ ἐπιθέσεις αὐταί;

Πάντως ὁ θόρυβος εἶναι θόρυβος καὶ τὰ γεγονότα εἶναι γεγονότα. Αἱ Κυβερνήσεις ἀρχίζουν νὰ ἀνησυχοῦν. Μία Κυβέρνησις, ἡ χθεσινὴ καὶ σημερινή, ἀποφασίζει νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ ζητήματος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἑλευθερίου Βενιζέλου τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξει σημαντικῶς. Ἰδρυθὴ δεύτερον Πανεπιστήμιον, ἰδρυθὴ καὶ ἡ Ἀκαδημία καὶ τρεῖς ἡ τέσσαρες Ἀνώταται Σχολαί. Ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχον ὅλα αὐτά, ἀκόμη δὲ τὸ Ἀνώτατον Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον, οἱ Γενικοὶ Ἐπιθεωρηταί, αἱ Παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημαίαι καὶ αἱ Ὀμοσπονδαὶ τῶν Ἐκπαιδευτικῶν, ἡ Πολιτεία ἀποφασίζει καὶ πάλιν νὰ προσφύγῃ εἰς ἓν σωματεῖον. Ἡ ἱστορία τοῦ «Ὀμίλου» ἐπανερχεται εἰς τὸ προσκήνιον. Καὶ πάλιν οἱ κοινωνικοὶ τίτλοι, καὶ πάλιν αἱ διалέξεις-κοσμικαὶ συγκεντρώσεις, ἡ ὑψηλὴ ἀριστοκρατία, οἱ ἄνδρες τοῦ χρήματος, σωματεῖα μὲ ἐμφάνισιν θρησκευτικὴν, καὶ πάλιν ἡ στοργὴ τοῦ ἐπισήμου Κράτους πρὸς τὰ ἐκεῖ. Τὰ Ἀνώτατα Ἰδρύματα καὶ ἡ φωνὴ των εἶναι ὡς νὰ μὴ ὑπάρχουν. Ἐξαγγέλλεται ἐν τέλει μία «Ἐπιτροπὴ Παιδείας». Ἀποτελεῖται ἀπὸ πρόσωπα ποικίλα, ὅλα ἀξιόλογα, ἀλλὰ ὅλα ἀνήκοντα εἰς μίαν μόνην ἀπόχρωσιν τοῦ προβλήματος. Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν διαμαρτύρεται δημοσίᾳ. Προστίθενται τότε καὶ ἔξ αὐτῆς καὶ ἔξ ἄλλων Σχολῶν ὀλίγα πρόσωπα λίαν ἐκλεκτά, ἀλλὰ δὲν ἀφήνονται νὰ τὰ ἐκλέξουν τὰ ἴδια τὰ Ἰδρύματα. Ἐτυχῆ δὲ νὰ ἀποκλεισθῇ ἐντελῶς μία κατηγορία ἀνθρώπων, ἀκριβῶς ἐκείνων οἱ ὅποιοι πιστεύουν ὅτι ἐθυσίασαν τὴν ζωὴν των εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν λόγῳ ζητημάτων τῆς Πατρίδος. «Σκουριασμένα ἰδανικά» εἶναι ἡ ἐτικέτα τοῦ ἀχρήστου αὐτοῦ ἀποθέματος.

Τὰ πορίσματα τῆς ἐπιτροπῆς παιδείας καὶ αἱ περὶ αὐτὰ συζητήσεις ἀποτελοῦν ἤδη δλόκληρον φιλολογίαν. Διὰ τὸ μνημονευθὲν σφάλμα, τὴν μονομερῆ σύστασιν τῆς ἐπιτροπῆς, τὰ ἀποτελέσματα μοιραίως ἐθεωρήθησαν

διαβλητά. Παρ' ὅλα ταῦτα εἰς τὴν ἐπιτροπὴν αὐτὴν μετείχον ἄνδρες ἀξιόλογοι, οἱ ὅποιοι κατεῖχον καλῶς τὰ προβλήματα. Ἡ μὲ πλειονοψηφίαν ἢ μὲ μειονοψηφίαν κατεδικάσθη λόγον χάριν ἢ προκαλοῦσα διανοητικὴν καὶ γλωσσικὴν ταραχὴν διπλὴ γλῶσσα καὶ διπλὴ ὀρθογραφία εἰς τὰ κατώτερα σχολεῖα. Ἡ ἀνθρωπιστικὴ παιδεία ἐκηρύχθη ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος διὰ τὸ Ἕθνος. Ὡς πρὸς τοὺς τύπους τῶν σχολείων σχεδὸν τὸ σύνολον τοῦ Ἑθνους, καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ἐπιτροπῆς, ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ παλαιοῦ, δεδοκιμασμένου καθεστώτος: Δημοτικόν, Σχολαρχεῖον, Γυμνάσιον.

Δυστυχῶς ἡ ἐπιτροπὴ παιδείας, ἀφοῦ μάλιστα δὲν ἐπετεύχθησαν τὰ ποθούμενα ἀποτελέσματα, ἀντικατεστάθη εἰς τὴν οὐσίαν ἀπὸ τὰ ὀλίγα ἰσχυρὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἀφανῶς κινοῦν ὅλα τὰ νήματα τῆς ὑποθέσεως. Χωρὶς νὰ εἶναι πουθενά, εὐρίσκονται παντοῦ καὶ χωρὶς νὰ διατυμπανίζωνται αἱ ἀπόψεις των, εὐρίσκεται τρόπος νὰ ἐπικρατήσουν διὰ τῆς τεθλασμένης, ὅταν δὲν ἰσχύῃ ἡ εὐθεΐα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνέβησαν, ὅσα συμβαίνουν σήμερον, τὰ ὁποῖα καὶ πάλιν ἀνανεώνουν τοὺς ἀγῶνας.

Ἐκπληκτος μανθάνει ἡ κοινὴ γνώμη, ὅτι κατατίθενται νομοσχέδια, διὰ τῶν ὁποίων πληττεται τὸ ταλαίπωρον κλασσικὸν Γυμνάσιον καὶ ὁ εἰσιτήριος διαγωνισμός. Μάτην συνεκλήθησαν οἱ Πρυτάνεις, εἰς μάτην αἱ σοφώταται ὑποδείξεις καὶ τοῦ Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τῶν κορυφαίων ἐκπαιδευτικῶν μας. Ὅλοι εἶπον εἰς τὰς συσκέψεις αὐτάς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνουν οἱ δύο τριετεῖς κύκλοι τοῦ Γυμνασίου.

Ὅλοι συνεφώνησαν, ὅτι ὑπάρχουν ἄλλαι λύσεις πολὺ καλύτεραι. Διερωτᾶται κανεὶς: Πρὸς τί τότε ὅλαι αἱ συσκέψεις καὶ ἡ ταλαιπωρία; Τίνες εἶναι οἱ εἰδικώτεροι καὶ οἱ ἐθνικώτεροι ἄνδρες, εἰς τῶν ὁποίων τὰς εἰσηγήσεις πεισθεῖς ὁ κ. Ὑπουργὸς υἱοθέτησεν ἀκριβῶς τὰ ἀντίθετα; Διότι μὴ πλανώμεθα. Ἡ ἐπιμονὴ τῶν δύο τριετῶν «βαθμίδων», ὡς μετονομάσθησαν πρὸς παραπλάνησιν οἱ δύο τριετεῖς κύκλοι, οὐδένα ἄλλον σκοπὸν θεραπεύει, παρὰ νὰ πλήξῃ, τελειωτικῶς αὐτὴν τὴν φορὰν, τὸ κλασσικὸν γυμνάσιον, τὸ ὁποῖον καὶ ἄλλοτε ἐπεξήτησάν τινες νὰ κάμουν τριετές.

Ἐξηγήθη σαφῶς εἰς τὸν κ. Ὑπουργόν, ὅτι τριετὴς πρώτη βαθμὶς μὲ ὠλοκληρωμένον, ὡς ἐξηγγέλθη ἐν ἀρχῇ, πρόγραμμα κατατεῖνον πρὸς τεχνικὰς κατευθύνσεις ἀλλοιώνει τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς οἰκοδομεῖται τὸ κλασσικὸν γυμνάσιον. Ἐπεξηγήθη εἰς αὐτόν, ὅτι συμπιεζομένη εἰς τρία ἔτη ἡ δευτέρα βαθμὶς θὰ ἀποβῇ παρῳδία κλασσικῆς παιδείας. Ἀνθρωποὶ ποὺ γνωρίζουν τί εἶναι παιδεία, αὐτοὶ οἱ λειτουργοῦντες εἰς τὴν Μέσσην Ἐκπαίδευσιν, μὲ ἀναλυτικώτατον ὑπόμνημα ἐξηγοῦν τὰ πράγματα ὑπευθύνως. Ἐν τούτοις ὁ κ. Ὑπουργὸς ἐπιμένει, ὅτι «τὸ γυμνάσιον δὲν θίγεται». Τίνες λοιπὸν εἶναι οἱ σύμβουλοί του καὶ πόθεν ἀρῶνται τὴν αuctoritas;

Διὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν οἱ ἀπώτεροι σκοποὶ τῆς μεταρρυθμίσεως, διὰ νὰ κολοβωθῇ δηλαδὴ ἡ κλασσικὴ παιδεία, διὰ νὰ εἰσαχθοῦν αἱ μεταφράσεις καὶ

διὰ νὰ ἀποκοπῇ ὅσον τὸ δυνατόν ὁ δεσμός τῆς παραδόσεως, ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν τὸ μέγα σύνθημα: Ἡ τεχνικὴ παιδεία. Ἐν τῇ πραγματικότητι οὐδείς ἔχει ἢ ἔσχε ποτὲ ἀντίρρῳσιν διὰ τὴν τεχνικὴν παιδείαν. Ἡ Κυβέρνησις καὶ δικαιοῦται καὶ ὀφείλει νὰ τὴν προαγάγῃ χάριν τοῦ Ἔθνους καὶ τόσον, ὅσον δύναται νὰ ἀπορροφήσῃ τὸ Ἔθνος. Εἶναι ὅμως πρόδηλον, ὅτι, ἂν ἦτο δυνατόν, ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ μεταβληθοῦν εἰς τεχνικοὺς καὶ φυσικοὺς καὶ τίποτε ἄλλο, αὐτὸ θὰ ἐσήμεναι καὶ τὸ τέλος τοῦ μακροβιωτέρου Ἔθνους τῆς Εὐρώπης. Ἡμεῖς ἐζητήσαμεν καὶ ζητοῦμεν ἀπλῶς: Νὰ δώσῃ ἡ Πατρις τὸ ταχύτερον τὴν ποθητὴν στροφὴν πρὸς τὴν τεχνικὴν-ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν, διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν καὶ τὰ ἀνώτατα Ἰδρύματα τῆς πλημμύρας. Ἀλλὰ (καὶ αὐτὸ τὸ ἀπαιτεῖ τὸ ὕψιστον συμφέρον, αὐτὴ αὕτη ἡ ἐπιβίωσις τοῦ Ἔθνους μας), εἶναι ἀπαραίτητοι αἱ ἐξῆς προϋποθέσεις.

Πρῶτον. Προτοῦ ὁ Ἑλληνόπαις κατευθυνθῇ πρὸς τὸ ἐπάγγελμα ἢ πρὸς τὴν ἐπιστήμην, πρέπει νὰ ἀφελθῇ ἡ παιδεία νὰ τὸν κάμῃ πρωτίστως Ἕλληνα. Ἄν δὲν μάθῃ λογικὸν ποσοστὸν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν του, τὴν δόξαν του, τὸ παρελθόν του, δὲν θὰ γίνῃ ὁ φλογερός στρατιώτης, ὁ ἔτοιμος νὰ παλαίσῃ μέχρι θανάτου διὰ τὰ πεπρωμένα τῆς ἐνδόξου φυλῆς του. Καλοῦμεν τὸ Ἔθνος νὰ προσέξῃ, διότι τοῦτο εἶναι διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ ἱερὰ κιβωτὸς τῆς Διαθήκης. Ἄν παραστρατήσωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν μορφήν παιδείας, ἡ ὁποία ἔσωσε τὸ Ἔθνος μας ἐπὶ χιλιετηρίδας, προσοχὴ καὶ πάλιν προσοχὴ. Ἀρκεῖ μία μόνον γενεά, διὰ νὰ μεταβληθῇ ὁ Ἕλλην εἰς τὸν ὠφελιμιστὴν καὶ τὸν διεθνιστὴν, τὸν ὁπαδὸν τοῦ ρουγκοῖ. Καὶ τότε τὸ πᾶν πλέον ἐτελείωσε. Ἐκατομμύρια ἔχθρων γύρω μας περιμένουν νὰ καταβροχθίσουν τὸ ὀλιγάνθρωπον Ἔθνος μας. Πρὸ παντὸς λοιπὸν Ἑλληνικὴν Παιδείαν. Τὸ Ἔθνος μας εἶναι αἰωνόβιον. Ὁφείλομεν, ἂν ὑπάρξῃ ἀνάγκη, καὶ νὰ παρατείνωμεν ἀκόμη ἐπὶ ἔν ἔτος τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσιν, ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος. Δὲν θὰ ὑπάρξουν γονεῖς ἀντιτιθέμενοι εἰς τὸ νὰ γίνουν Ἕλληνες τὰ παιδιά των· τοῦναντίον ἀντιτίθενται, ὅταν βλέπουν νὰ τὰ χάνουν μέσα ἀπὸ τὰς ἀγκάλας των. Εἶναι μεγίστη ἡ εὐθύνη τῶν ἀνώνυμων, οἱ ὅποιοι, χωρὶς νὰ συναισθάνωνται τί ἐξυπηρετοῦν, παρουσιάζονται εἰς τὸν τύπον ὡς ἀντιπρόσωποι τάξεων καὶ πατέρων δῆθεν γογγυζόντων. Οἱ γονεῖς χρειάζονται χειραγώγησιν καὶ ὄχι καταδημαγώγησιν.

Ὁ καθεὶς Ἕλλην ἔχει καθῆκον ἱερὸν νὰ σκεφθῇ αὐτὸ τὸ κολοσσαῖον πρόβλημα τοῦ Ἔθνους. Ἡ δῆθεν στροφὴ τοῦ Ἔθνους πρὸς τὰ τεχνικοφυσικά διὰ νὰ σωθῇ, θὰ χρησιμοποιηθῇ παρ' ὠρισμένων κύκλων μόνον διὰ νὰ σφαιγιασθῇ ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία. Οἱ γνωρίζοντες τί ζητοῦν τὸ ἐκῆρυξαν πολλάκις: Χωρὶς νὰ κοπῇ ὁ δεσμός μετ' τὸ παρελθόν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δηγηθῇ τὸ Ἔθνος ἐκεῖ ποῦ ἤθελον ἐκείνοι. Καὶ εὐρέθῃ τώρα τὸ σύνθημα τῆς τεχνικῆς παιδείας. Τὸ ἥρπασαν ἀμέσως οἱ ἐνδιαφερόμενοι, ἵνα τὸ χρησιμοποιήσουν



διὰ τὰ ἰδικὰ τῶν σχέδια. Νὰ ἐφαρμοσθῇ λοιπὸν ἡ τεχνικὴ παιδεία, διότι εἶναι ὀρθὸν καὶ χρήσιμον πρᾶγμα. Ὅχι ὅμως εἰς βάρος τῆς Ἑλληνικῆς Ψυχῆς.

Δεύτερον. Ἡ Πατρίς δὲν πρέπει, διὰ τοῦτο, μὲ τὸ νὰ δώσῃ, ὡς ἐξωθεῖται, τὴν στροφὴν πρὸς τὴν τεχνικὴν παιδείαν, νὰ ἐπιβάλλῃ χεῖρα μεταρρυθμιστικὴν εἰς ὅλα ἀνεξαίρετως τὰ γυμνάσια τοῦ Κράτους. Ἐδῶ ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἀπόδειξις ὅτι οἱ εἰσηγούμενοι τοιαῦτα μέτρα ἄλλα πράγματα ἐπιδιώκουν, τούτεστι τὴν καταστροφὴν τῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας. Βασίζονται εἰς τὴν ἄγνοιαν, τὴν ὁποίαν φυσικὸν εἶναι νὰ ἔχῃ ὁ ἐκάστοτε Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας. Ἡμᾶς ὅμως καὶ τὰ ἀνώτατα ἰδρύματα δὲν δύνανται νὰ μᾶς ἀπατήσουν. Μὲ τὴν διαίρεσιν τοῦ ὑπάρχοντος γυμνασίου εἰς δύο τριετείς κύκλους παρὰ τὴν ὁμόφωνον ἀντίστασιν πάντων τῶν γνωριζόντων τὰ πράγματα, ἀποβλέπει κάποιος ἐχθρὸς νὰ πορθήσῃ μὲ στρατηγικοὺς ἐλιγμοὺς τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ ἔξ ἐφόδου. Δι' ἡμᾶς πάντως ἡ λύσις αὕτη εἶναι ἀπολύτως ἀπαράδεκτος, διότι ἀποτελεῖ τὸν θάνατον τῆς παραδόσεως τοῦ ἔθνους. Κάμετε τὰ τεχνικά σχολεῖα, ἀλλὰ ἀφήσατε ὅσα προαιρεῖσθε κλασσικὰ γυμνάσια ὡργανωμένα καὶ λειτουργοῦντα ὅπως πρέπει.

Τὴν ἀπίστευτον ἀντίστασιν τοῦ Ὑπουργείου εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Ἀρχῶν τῆς Πατρίδος θεωροῦμεν τὴν πλέον πειστικὴν ἀπόδειξιν περὶ τῆς κρυφῆς δυνάμεως, ἡ ὁποία κατορθώνει νὰ κατευθύνῃ ὅλας αὐτὰς τὰς ἐνεργείας. Διότι εἶναι γνωστόν, ὅτι παντοῦ ὅπου ὑπάρχουν λύκεια καὶ κλασσικὰ γυμνάσια, τὰ δεύτερα παρέχουν καλυτέρους ἀποφοίτους δι' ὅλας τὰς ἐπιστήμας. Τὸν ἀγῶνα, ποὺ μᾶς ἔφεραν ἐδῶ καθυστερημένον, τὸν εἶχε πρὸ δέκα ἐτῶν ἡ Γερμανία. Τὰ δὲ κλασσικὰ γυμνάσια τὰ ἔσωσαν ὅχι οἱ μεγάλοι φιλόλογοι, ἀλλ' οἱ μεγάλοι Φυσικοὶ τῆς Γερμανίας. Αὐτοὶ διεκήρυξαν, ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν ἡσαν καλύτεροι, ὅταν προήρχοντο ἀπὸ κλασσικὰ γυμνάσια καὶ τοὺς προετίμων, διότι εἶχον « φαντασίαν ». Ἡ λέξις δὲ σημαίνει τὴν εὐρείαν καὶ φωτεινὴν διάνοιαν, ἡ ὁποία εἶναι ἱκανὴ διὰ πάντος εἶδους συνδυασμούς, ποὺ ἀποτελοῦν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐπιστήμης. Τὸ αὐτὸ διεκήρυξαν καὶ ἐδῶ, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ἐπιτροπῆς παιδείας, ὅλοι οἱ μεγάλοι Φυσικοὶ καὶ Τεχνικοὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Γάλλος στρατηγὸς De Mongie ὡς Ὑπουργὸς τῶν Δημ. Ἔργων πρὸ 25 ἡδὴ ἐτῶν διακηρύσσει τὰ αὐτὰ εἰς ἔκθεσίν του περὶ τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων τῶν Πολυτεχνείων. Οἱ ἀριστοὶ τῶν προσελθόντων, βεβαιώνει, ἦσαν οἱ ἐκ τῶν κλασσικῶν γυμνασίων, οὐχὶ οἱ ἐκ τῶν πρακτικῶν λυκείων. Σήμερον τὰ καλύτερα γυμνάσια καὶ τὰ καλύτερα σχολικὰ βιβλία τῆς Γερμανίας εἶναι τὰ τῆς Βαυαρίας, διότι ἐκεῖ δὲν ἔγινε δεκτὴ καμμία μεταβολή. Οὐδεὶς δὲ ἐτόλμησεν ἀκόμη νὰ κηρύξῃ τὴν Βαυαρίαν καθυστερημένην. Ἀπεναντίας ἀναγνωρίζεται ὡς ἡ ἔχουσα τὴν ἀρίστην παιδείαν.

Παρ' ὅλα ταῦτα ἡμεῖς, διαβλέποντες τὸν κίνδυνον ἀπὸ τὴν ἐξαθλίωσιν



τῶν Γυμνασίων, σᾶς λέγομεν: Πάρετε ὅσα ἡμπορεῖτε, ἀλλὰ ἀφήσατε τὰ λοιπὰ νὰ λειτουργήσουν ἀριτίως, διὰ νὰ διατηρήσωμεν με αὐτὰ τὸν παλμὸν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

Καὶ ἔρχονται οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἔφεραν τὴν Παιδείαν εἰς αὐτὸ τὸ κατάντημα, πάντοτε ἰσχυροί, πάντοτε εὐνοούμενοι τῆς Πολιτείας, καὶ μᾶς λέγουν: Ὅχι, καὶ ὅπως κατήντησαν τὰ γυμνάσια, θὰ σᾶς τὰ πάρωμεν, διὰ νὰ τοὺς δώσωμεν τὸν τύπον, τὸν ὅποιον θέλομεν ἡμεῖς. Πόθεν λοιπὸν αὕτη ἡ δύναμις τῶν μεταρρυθμιστῶν τῆς Παιδείας;

Τρίτον. Ἀξιοῦμεν δι' αὐτοὺς ἀκριβῶς τοὺς λόγους νὰ ἐρευνηθῇ τὸ παρελθὸν πάντων ἡμῶν, ὅσοι ἀγωνιζόμεθα τὸν ἀμείλικτον αὐτὸν ἀγῶνα. Ὅλων μας ὑπάρχει ἡ ἱστορία, τὰ ἔργα, οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ ἐκδηλώσεις εἰς κάθε ἐθνικὴν σιγμὴν. Ἄν ἀποδειχθῇ, ὅτι ἀπὸ δύο ἡδὴ γενεῶν μερικὰ πράγματα ἐπροφητεύθησαν, μερικοὶ φόβοι ἐπηλήθευσαν, μερικὰ πρόσωπα ἐπὶ μακρότατα ἔτη ἄλλα ἔλεγον καὶ ἄλλα ἐφρόνουν ἂν ἀποδειχθῇ τέλος, ὅτι ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας εὐρισκόμεθα εἰς τὴν τραγελαφικὴν κατάστασιν, τὰ ἴδια πρόσωπα τὴν μίαν φορὰ νὰ τὰ προσβλέπῃ με ἐπιφύλαξιν ἡ Πατρίς, τὴν ἄλλην νὰ τὰ ἀπομακρύνῃ, τὴν ἄλλην νὰ τὰ ἐγκολποῦται καὶ πάλιν, χωρὶς νὰ ἐξηγήσῃ ποτὲ δημοσίᾳ διατί, τότε πρέπει ἐπὶ τέλους κάτι νὰ γίνῃ. Συγχρόνως πρέπει νὰ γίνῃ φανερὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι δὲν εἶναι καλὸν ὅπλον ἡ δι' ὥραίων λόγων καταδική. Διότι πολλοὶ ἀπὸ ἡμᾶς ἀποκαλοῦνται μὲν συγκαταβατικῶς «καλοί», ἀλλ' ἀπρηχαιωμένοι, σκουριασμένοι, ἀκραῖοι, ἀπροσάρμοστοι, ἀπόβλητοι. Ἐν τούτοις, χωρὶς κανὲν συμφέρον, χωρὶς καμμίαν κολακείαν, χωρὶς καμμίαν ὑποχώρησιν εἰς τὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς, ἀπλῶς θαυμάζομεν, ἀγαπῶμεν καὶ θέλομεν νὰ ἐπιζήσῃ ἡ ὠραιότερα τῶν παραδόσεων, ἡ ὁποία λέγεται Ἑλλάς, καὶ ἄνευ τῆς ὁποίας τὸ Ἕθνος κινδυνεύει. Τὸν ἀγῶνα μας παρακολουθοῦν καὶ ἔξω τῶν συνόρων μας οἱ ἀνὰ τὸν κόσμον φίλοι τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐνθάρρυνσις των εἶναι παρηγορία καὶ τὸ ἐνδιαφέρον των ἀποτελεῖ τόνωσιν τῶν προσπαθειῶν μας.

Πολλοὶ ἀπὸ ἡμᾶς, καθ' ἣν ἐποχὴν ἔδρα ἀκόμη ἐν κρυπτῷ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ «Ὀμίλου», ἦσαν νεαροὶ φοιτηταί, ἄλλοι ἦσαν μαθηταί. Ἠκούαμεν τοὺς διδασκάλους μας, ἠκούαμεν καὶ ἄλλα ἐξέχοντα μέλη τῆς Κοινωνίας νὰ ὁμιλοῦν περὶ κομμουνισμοῦ καὶ περὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ «Ὀμίλου» ὥς κομμουνιστοῦ. Καλὰ - καλὰ δὲν ἐκαταλαβαίναμεν τότε τὴν λέξιν. Περισσότερον ἐκαταλαβαίναμεν τὴν «ἱερὰν» ἀγανάκτησιν τῶν δῆθεν συκοφαντουμένων. Αὐτὸς ὁ μέγας Βενιζέλος, ποτισμένος ἐγκαίρως με τὸ ναρκωτικὸν τῆς «Σειρήνος», ὥς ἐκαλεῖτο ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ «Ὀμίλου», τὸν ὅποιον εἶχεν ὑψώσει εἰς ἀρχηγὸν τῆς Παιδείας τοῦ Ἕθνους, εἶχε χάσει τὴν διαύγειαν τοῦ βλέμματος εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον. Εἰς κάθε συζήτησιν, εἴτε εἰς τὴν Βουλὴν εἴτε ἐκτὸς τῆς Βουλῆς, ἠγείρετο διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ νευρωδῶς τὴν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρυθμίσιν καὶ

τὸν ἀρχηγόν της. Ἀπεκάλει τοὺς τιμίους Ἑλληνας γλωσσαμύντορας, στενοκεφάλους, ὕβριστάς, οἱ ὅποιοι ἐπέσειον τὸν «μπαμπούλαν» τοῦ Ἑθνους, τὸν κομμουνισμόν, εἰς κάθε περίστασιν, μόλις ἔβλεπαν νὰ κινδυνεύῃ ἡ γλώσσα. Εἶχον φθάσει εἰς τὸ σημεῖον νὰ χαθοῦν ἀρχεῖα καὶ δλόκληρα πρακτικὰ μιᾶς μεγάλης δίκης.

Ὅταν ἔφθασε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ «Ὀμίλου» ἀπέρριψε τὸ προσωπεῖον, ὃ μέγας πολιτικὸς πού τὸν ἐπροστάτευε μετεμελήθη καὶ ἀντέδρασεν, ἀλλὰ τὸ κακὸν εἶχε γίνεи. Τὸ «ιδιώνυμόν» του ἦτο ἀνίσχυρον πλέον νὰ προστατεύῃ τὴν δεινῶς χειμαζομένην παιδείαν.

Ἄν ἡμεῖς σήμερον φοβούμεθα, εἶναι διότι βλέπομεν τὴν πιστὴν ἐπανάληψιν τῶν γεγονότων διὰ τῶν αὐτῶν μεθόδων. Φοβούμεθα διὰ ἔργα καὶ πρόσωπα πού φαίνονται συνεχιστὰί τοῦ ἔργου τοῦ «Ὀμίλου» καὶ ἀντιδρῶν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον. Ἐχον περιβάλει τοὺς δυνατοὺς τοῦ Ἑθνους κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Ἐχον τὴν δύναμιν νὰ κινοῦνται δημοσίᾳ ὅπως καὶ τότε, μὲ τὰ ἔντυπα, μὲ τὰ σαλόνια, μὲ τὰς ἰσχυρὰς σχέσεις. Καὶ πρώτιστα πάντων μὲ τὸ φοβερόν ὄπλον τῆς ἀφελείας εἰς τὰ χέρια των, διότι πλείστοι ἄγνοι Ἕλληνες πιστεύουν αὐτοὺς καὶ ὄχι ἡμᾶς, γινόμενοι ὄργανά των ἀκούσια. Αὐτοὶ εἶναι καὶ ἡ μεγαλύτερα των δύνამεις. Ἡμεῖς λοιπὸν σὰς ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν καὶ δι' αὐτὸ σὰς ἐπαναλαμβάνομεν: Ἐξετάσατε τὴν ἱστορίαν τοῦ καθενός μας καὶ ὕστερον πράξατε. Τὸ μάθημα τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου δὲν θὰ σώσῃ τὸ Ἑθνος, ὅταν ἀφήσετε νὰ χαθῇ ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία. Ὅταν δὲ γίνωνται τὰ λάθη, δὲν διορθῶνται πλέον.

Ὑπενθυμίζομεν μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ μοιραῖα γεγονότα: 1910 ἰδρύεται ὁ «Ὀμιλος» διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν Δημοτικὴν καὶ νὰ ἰδρῶσῃ τὸ «πρότυπο σχολεῖο». 1917 καλεῖται ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρύθμισιν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Ὀμίλου. Βασικὸν ζήτημα ἐξακολουθεῖ νὰ προβάλλεται ἡ γλώσσα. Προσπάθεια «νὰ κερδίσουν κομματικὰ τοὺς δασκάλους μὲ ὑποσχέσεις ὑλικῆς βελτιώσεως τῆς θέσεώς τους». 1927, δέκα ἔτη βραδύτερον: Διασπᾶται ὁ «Ὀμιλος» καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ μέλη του μανθάνομεν, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς ἄλλα ἐπρέσβευε καὶ ἤθελε τὸ σχολεῖον καὶ τοὺς διδασκάλους ὡς μέσον κοινωνικῆς ἀνατροπῆς. Μίαν ἀκριβῶς γενεὰν βραδύτερον, 1959: Ὁ «Ὀμιλος» ἐκρήμνισε, χωρὶς νὰ ἡμπορέσῃ νὰ δημιουργήσῃ. Ἡ παλαιὰ πειθαρχημένη παιδεία ἐχάθη, χωρὶς νὰ δημιουργηθῇ νέα. Ἐν ὁμολογούμενον ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι ὥρίμασε τὸ ζήτημα ἀπλοποιήσεως τῆς γλώσσης. Αὐτὸ ὅμως θὰ ἐπήρχετο καὶ ἄνευ τοῦ «Ὀμίλου» καὶ ἀσφαλῶς πολὺ ὁμαλότερον, ἂν ἀνетиθετο τὸ ἔργον εἰς τὰς πνευματικὰς κορυφὰς τοῦ Ἑθνους. Ἐμειναν δὲ ἀπὸ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ «Ὀμίλου» πολλὰ κατάλοιπα: Οἱ ἄνθρωποι του, αἱ μέθοδοί του, ἡ διάβρωσις πού ἐπέφερεν εἰς τὸν ἥρωικόν κλάδον καὶ τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ καθηγητοῦ. Ἐν τῷ συνόλῳ ἀντέχει βεβαίως ἀκόμη ὁ κλάδος αὐτός, ὃ ἐξ ἴσου ἥρωικὸς καὶ μαρτυρικὸς. Καὶ ἀντέ-

χει, διότι τὸν ζωογονοῦν αἱ καθηγητικαὶ Σχολαὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἡ Φυσικομαθηματικὴ, ἡ Θεολογικὴ καὶ οὐχὶ τελευταία ἡ Φιλοσοφικὴ. Ἡ Πατρις δὲν ἐφάνη ἀκόμη νὰ κατενόησεν, ὅτι εἰς τὰς Σχολὰς αὐτὰς στηρίζεται ἡ πνευματικὴ ὑπόστασις τῆς Παιδείας καὶ ἄρα καὶ τοῦ Ἐθνους. Πολλοὶ δὲ ἄλλοι δὲν θὰ ἐφιλοσόφησαν ἴσως ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὠρισμένοι κύκλοι διαρκῶς ἐπιμένουν νὰ διασύρουν ἰδιωτικῶς καὶ δημοσίᾳ τὸ κύρος τῶν ἀνωτέρω Σχολῶν, ἰδιαιτάτα τῆς Φιλοσοφικῆς. Ἐν τούτοις καὶ ὁ ἔσχατος τῶν διδασκόντων ἐκεῖ μέσα ἐπιτελεῖ ἔργον ἀφανὲς μὲν, ἀλλ' ἐπίπονον καὶ προπαντὸς ἐθνικόν. Τί θὰ γίνῃ, ἂν ἡ Πολιτεία ἐξακολουθήσῃ νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρᾳ τὴν φοβεράν μάλιστα τῆς διαβρώσεως; Ἐν τῷ μεταξὺ ὅλα τὰ αὐτοῦ τῆς διαβρώσεως ἐμφανίζονται, χωρισμένα πλέον, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ περάσουν κάποτε ἀπαρατήρητα. Σήμερον ἡ κατάργησις λατινικῶν καὶ θρησκευτικῶν. Αὐριοῖν αἱ μεταφράσεις, μεθαύριον τὸ τριετὲς γυμνάσιον. Ἔως πότε ὅμως θὰ ὑπάρχωμεν ἡμεῖς, διὰ νὰ σᾶς ὑπογραμμίζωμεν τὸν κίνδυνον;

Τέταρτον καὶ τελευταῖον. Ὅλων τῶν ἀνωτάτων Σχολῶν αἱ γνῶμαι συμπίπτουν, ὅτι τελευταία γραμμὴ ἀμύνης εἰς τὸ κατάντημα τῆς παιδείας ἀπέμεινεν ὁ εἰσιτήριος διαγωνισμός. Τώρα ἔρχεται ἡ ἰδία ἡ Πατρις ν' ἀποτελειώσῃ τὸ κακόν! Ὑπεύθυνα ὑπομνήματα πρὸς τὸν κ. Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας ἀποδεικνύουν ὅτι: Πληθωρισμός εἰς τὰ ἀνώτατα ἰδρύματα πάντοτε σημαίνει κρίσιν τῆς Κοινωνίας καὶ εἶναι σύμπτωμα μεταπολεμικῆς ἢ ἄλλης δυστυχίας· ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν πληθωρισμὸν ἐπέφερε καὶ ἡ ὑπέρμετρος αὐξήσις τῶν γυμνασίων, τὰ ὅποια ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ ἄλλους, οὐχὶ ἀπὸ τὰ ἀνώτατα ἰδρύματα, τὰ ὅποια καλοῦνται τώρα νὰ πληρῶσυν· ὅτι ἀπὸ μιᾶς γενεᾶς ἥλλαξαν οἱ ὅροι τῆς Κοινωνίας καὶ σήμερον φοιτοῦν καὶ τὰ θήλα, εἰς ὠρισμένας μάλιστα Σχολὰς ὑπερτεροῦν τοῦ ἰσχυροῦ φύλου, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀνεργία τῶν ἀρρένων· ὅτι τὰ Ἀνώτατα Ἰδρύματα μὲ τὸ πλῆθος τῶν φοιτητῶν, τοὺς ὁποίους ἐξαναγκάζονται νὰ εἰσδέχωνται, δὲν δύνανται πλέον νὰ ἐκπληρώσουν τὸν προορισμὸν των, μὲ τὰ ἀνεπαρκέστατα μέσα, τὰ ἀπὸ δύο γενεῶν μὴ συγχρονισθέντα· ὅτι τοὺς φοιτητάς μας δὲν χωροῦν πλέον αἱ αἵθουσαι διδασκαλίας· ὅτι δὲν ὑπάρχουν πλέον βιβλιοθήκαι νὰ τοὺς ἐξυπηρετήσουν καὶ δικαίως παραπονοῦνται· ὅτι δὲν προφθάνουν οἱ καθηγηταὶ οὔτε τὰς ἐξετάσεις νὰ διεξάγουν ὅπως πρέπει, ἂν καὶ ἐξετάζουν ὀλοχρονικῶς· ὅτι τέλος καὶ ἐντὸς τῆς Κοινωνίας δημιουργεῖται, ἐδημιουργήθη ἤδη, πρόβλημα πληθωρισμοῦ ἐπιστημόνων.

Πῶς, κατόπιν πάντων τούτων, ἀποφασίζεται ἡ κατάργησις τοῦ διαγωνισμοῦ, χαρίζομένης ὅμως τῆς Πατρίδος εἰς τινὰ ἰδρύματα, παραμένει εἰς ἡμᾶς ἀληθῶς ἀκατανόητον. Δηλαδή, ἀναγνωρίζονται οἱ περιορισμοὶ ἀκριβῶς εἰς ἐκείνους τοὺς τεχνικούς, τῶν ὁποίων ἔχει πικρὰν ἀνάγκην σήμερον καὶ ἡ κοινωνία καὶ αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι (πολιτικούς μηχανικούς κλπ.) καὶ ἀφήνεται νὰ

προχωρήση ἡ κρίσις εἰς τὰ ἤδη πληθωρικὰ ἐπιστημονικὰ ἐπαγγέλματα!

Οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι καὶ οἱ μεγάλοι παιδαγωγοὶ εἶπον: Δώσατέ μας τοὺς διδασκάλους ἐπὶ μίαν γενεὰν νὰ σᾶς μεταμορφώσωμεν τὴν ὄψιν τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ μεταρρυθμισταὶ γνωρίζουν καλῶς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν. Δι' αὐτὸ ἔκαμαν πᾶν τὸ δυνατόν, νὰ πάρουν εἰς χεῖρας των τὴν Παιδείαν. Ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι δέσμιον καὶ σήμερον δι' ἀοράτων δεσμῶν τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας. Ρυμουλκεῖται καὶ σήμερον πρὸς νέα σφάλματα. Εἶναι δυνατόν νὰ ἀποβοῦν μοιραῖα. Ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι ἐπὶ δύο γενεὰς ζῶμεν μέσα εἰς αὐτὸ τὸ περιβάλλον, ποὺ ἐξήσαμεν αὐτὰς τὰς ἐξελίξεις, ἔχομεν καθήκον ἱερὸν νὰ ὁμιλήσωμεν πρὸς σᾶς μὲ ἤθος, μὲ θάρρος καὶ μὲ ἀπόλυτον καλὴν πίστιν. Πιστεύομεν νὰ τὴν ἀναγνωρίζετε. Δὲν πρέπει αὖριον νὰ κατηγορηθῇ τὸ Πανεπιστήμιον, ὅτι δὲν ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τοῦ Ἑθνους, ἐκεῖ ἀκριβῶς ποὺ ὑποτίθεται ὅτι κάτι περισσότερον γνωρίζει ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. Εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι ἡ σεβαστὴ Κυβέρνησις, ἀποτελουμένη ἀπὸ ἐκλεκτοὺς Ἑλλήνας, λατρεύοντας ὅσον καὶ ἡμεῖς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὴν προσπάθειαν ἡμῶν θὰ ἐκτιμῇ καὶ τὰς ὑποδείξεις ἡμῶν θὰ ἐλέγξῃ μετὰ τῆς δεοῦσης προσοχῆς.

Ε'

Αἱ ἀπόψεις τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς διὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸν μας πρόβλημα¹

« Τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην » :

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι κάτι δὲν πηγαίνει καλὰ εἰς τὴν Ἑκπαίδευσιν: Πολυάριθμα σχολεῖα Μέσης, παραρτήματα, νυκτερινά, ἰδιωτικά, πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα χρειάζονται. Πλῆθος ἀποφοίτων τῶν σχολείων αὐτῶν ἐλέγχονται ἀκατάρτιστοι. Πλῆθος πτυχιούχων τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν ἀδιόριστοι. Τὰ ὑπάρχοντα σχολεῖα συνήθως οὔτε πλήρως προσωπικόν, οὔτε ὄργανα διδασκαλίας καὶ βιβλιοθήκας ἔχουν, πολλάκις οὐδὲ διδακτήρια κατάλληλα. Οἱ τελειόφοιτοὶ των μένουν ἀποποθέτητοι καὶ ἀναπορρόφητοι. Χιλιάδες νέων συνωστίζονται διὰ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς Ἀνωτάτας Σχολὰς κατόπιν εἰσιτηρίου διαγωνισμοῦ, ὁ ὁποῖος οὔτε ἰδεώδης εἶναι, οὔτε ἐμποδίζει ἐν ποσοστὸν τῶν ἀποτυχόντων νὰ ἐγγράφωνται εἰς Πανεπιστήμια τοῦ Ἐξωτερικοῦ, δημιουργουμένων οὕτω ἄλλων προβλημάτων διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς Χώρας. Τὸ ποσοστὸν τῶν ἀναπορροφῆτων πτυχιούχων τῶν Ἀνωτάτων

1. Τὸ κατωτέρω ἄρθρον τοῦ κοσμητοροῦ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς κ. Ν. Τωμαδάκη, ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐφημερίδα « Βῆμα » τῆς 17ης Ἰουνίου 1959, εἰς ἀπάντησιν τεσσάρων ἄρθρων τοῦ κ. Εὐάγγ. Παπανούτσου, δημοσιευθέντων ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι (τῆς 14ης, 21ης, 28ης Μαΐου καὶ 4ης Ἰουνίου 1959).

Σχολῶν καὶ τῶν λαμβανόντων ἀπολυτήρια τῶν Μέσων Σχολῶν οὐδὲν σημαίνει διὰ τὴν Πολιτείαν, ἥ ὅποια δὲν δύναται ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸ πρόβλημα ριζικῶς, διὰ τῆς διανοίξεως δηλονότι ζωτικοῦ χώρου, εἰς τὸν ὅποιον νὰ δρᾶσουν οἱ Ἕλληνες. Ἡ ἀποδημία καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία δὲν λύουν παρόμοια θέματα εἰμὴ μόνον ἐμβαλωματικῶς, ἡ δὲ πίεσις τῶν ψηφοφόρων ἐπὶ τῶν πολιτευομένων ἐπιδεινώνει τὸ κακὸν διὰ τῆς ὁσημέραι αὐξήσεως τῶν Γυμνασίων.

Οἱ γονεῖς ἀπαιτοῦν ν' ἀνοίξουν αἱ πύλαι τῶν Πανεπιστημίων καὶ νὰ καταργηθῇ ὁ εἰσιτήριος διαγωνισμὸς καὶ ὁ κλειστὸς ἀριθμὸς. Τὰ Πανεπιστήμια μὲ τὴν σειρὰν τῶν δὲν ἔχουν αἰθούσας, προσωπικόν, μέσα διὰ νὰ ἐκπαιδεύσουν ὅλους, ὅσοι θὰ ἤθελαν νὰ γίνουν νομικοί, καθηγηταί, χημικοί, μηχανικοί, ἱατροὶ κλπ. Ἡ Πολιτεία, τέλος, δὲν δύναται νὰ τοποθετήσῃ ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ πλαισίου οὐδὲ τοὺς δημιουργουμένους ἐπιστήμονας. Κακὴ κατάστασις τῆς Παιδείας, πληθωρισμὸς πτυχιούχων καὶ φοιτητῶν, ἀδυναμία ἀπορροφήσεως τῶν ἐπιστημόνων ὑπὸ τῆς κοινωνίας, ἐπομένως πνευματικὸν προλεταριάτον. Ἀσυνέπεια εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς Πολιτείας: ἔνθεν ὁ πληθωρισμὸς, ἐκεῖθεν ἡ ἐξακολουθητικὴ αὐξήσις τῶν Γυμνασίων. Ἐνθεν ὁ κλειστὸς ἀριθμὸς τῶν εἰσερχομένων εἰς τὰ Πανεπιστήμια, ἐκεῖθεν ἡ ἄδεια ὅπως ἐξέρχεται συνάλλαγμα διὰ νὰ σπουδάζουν οἱ ἀποκλειόμενοι ἐκ τοῦ διαγωνισμοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἐνθεν ἡ κατακραυγὴ ὅτι τὰ σχολεῖα δὲν λειτουργοῦν ἱκανοποιητικῶς, ἐκεῖθεν ἀναστολὴ τῶν διορισμῶν τῶν λειτουργῶν ἢ περιορισμὸς αὐτῶν εἰς σημεῖον, ὥστε νὰ ὑπάρχουν ἀμύπολλα κενά. Πολλοὶ ἀπαιτήσεις ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς τῆς Μέσης, μεγάλοι βαθμοί, μικροὶ μισθοί, ὅροι διαβιώσεως οὔτε ἀνεκτοὶ πολλάκις. Κατακραυγὴ δι' ἀγραμματοσύνην ὅταν οὐδέποτε ἄλλοτε διεθέτομεν φιλοτιμότερους καὶ ἐπιμελεστέρους νέους φοιτητὰς καὶ μαθητὰς, ὅσους ἔχομεν σήμερον, μὲ ἐφόδια πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ τῶν τῆς ἰδικῆς μας γενεᾶς. Ἐνὶ λόγῳ ἀδιέξοδον! Καὶ συνειδητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνασχέσεως τοῦ κακοῦ.

Ἔρχεται ἡ Πολιτεία καὶ μελετᾷ τὸ θέμα. Ἡ Πολιτεία διαθέτει πρὸς τοῦτο ὄργανα καὶ συμβούλους: Τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Συμβούλια, τοὺς Γενικοὺς Ἐπιθεωρητὰς, τοὺς Συλλόγους τῶν Καθηγητῶν ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰς λεγομένας καθηγητικὰς Σχολὰς τῶν δύο Πανεπιστημίων, καὶ ἰδίᾳ τὰς Φιλοσοφικὰς Σχολὰς. Ἡ τῶν Ἀθηνῶν ζῇ βίον 122 ἐτῶν ἐπόμενον ὅτι ἔχει μακρὰν συντηρητικὴν παράδοσιν. Ἡ τῆς Θεσσαλονίκης ἰδρύθη τὸ 1926, εἶναι νεωτέρα καὶ ἀντιμετωπίζει τὰ θέματα κάποτε χωρὶς τὴν δέσμευσιν τῆς παραδόσεως. Ἀλλοίμονον εἰς τὸν τόπον ὅπου δὲν ὑπάρχουν προοδευτικαὶ ἰδέαι καὶ πάλιν ἀλλοίμονον εἰς τὸν τόπον ὅπου τὰς ἰδέας αὐτὰς δὲν χαλινάγωγαι ἢ συντήρησις. Πῶς θὰ ἐγίνετο ἡ σύνθεσις τῆς ζωῆς, εἰμὴ ἀπὸ τὴν ἰσορροπῆσιν τῶν δύο ρευμάτων; Ἔρχεται ἡ Πολιτεία, εἰσηγγήσει ἰδιωτικοῦ σωματείου μὴ ἀποτελοῦντος ὑπεύθυνον ὄργανον ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς, συνιστᾷ τὴν

Ἐπιτροπὴν Παιδείας καὶ ἀγνοεῖ τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν καὶ τὸ Πανεπιστήμιον. Διαμαρτυρόμεθα, καὶ μόνον τότε προσθέτουν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν συναδέλφους, ἀρίστους μὲν κατὰ πάντα, ἀλλὰ μὴ ἔξουσιοδοτημένους πρὸς τοῦτο παρ' ἡμῶν. Θέλετε νὰ σιωπήσωμεν; Συζητοῦμεν τὸ πρόβλημα γενικώτερον, συντάσσομεν ἐν ὑπόμνημα, τὸ ὑποβάλλομεν. Εἵμεθα σύμφωνοι (ἐκτὸς λεπτομερειῶν τινῶν) εἰς ὅλα, κυρίως εἰς τὰ βασικὰ σημεῖα. Ἡ Ἐπιτροπὴ Παιδείας καταλήγει ἢ δὲν καταλήγει, δημοσιεύει τὰ συμπεράσματά της. Ἡ Πολιτεία συνιστᾷ διακομματικὴν ἐπιτροπὴν, ἢ ὅποια θὰ τὰ μελετήσῃ ἢ ἐπιτροπὴ αὐτὴ διαλύεται, τὰ πορίσματα κοιμῶνται καὶ αἴφνης ἀγγέλλονται νέαι μεταβολαὶ ὡς ἐπικείμεναι. Ἀπὸ ἐπισήμων χειλέων καὶ δι' ἐνυπογράφου ὑπουργικοῦ ἄρθρου μανθάνομεν τὰ σχεδιαζόμενα. Ἐπ' αὐτῶν δὲν μᾶς ἐρωτᾷ κανεὶς. Ἐκθέτομεν τὰς ἀπόψεις μας, ἐπανειλημμένως, ἀρμολύως. Δὲν εἰσακουόμεθα. Φαίνεται ὅτι ἐπικρατεῖ περὶ ἡμῶν ἡ γνώμη ὅτι εἵμεθα διδάσκαλοι τῆς ειδικότητός του ὁ καθεὶς καὶ πλέον οὐ. Τί θὰ γίνῃ, αὐτὸ τὸ γνωρίζουν ἄλλοι κρυπτόμενοι, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς γνωρίζομεν ὡς ὁψιμαθῶς παιδαγωγηθέντας καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δυναμένους νὰ ὑποκαταστήσουν οὔτε τὰ Πανεπιστήμια οὔτε τοὺς λειτουργοὺς τῆς Μέσης καὶ τὰ νόμῳ ἀρμόδια ὄργανα τοῦ Ὑπουργείου. Αὐτόκλητοι καταφεύγομεν πρὸ τῆς Κοινῆς Γνώμης, τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους ἰδίᾳ, κατ' ἀρχὰς δι' ἀνακοινώσεων, εἴτα δι' ὑπομνήματος. Ἐπισύρομεν τὴν μῆνιν τῶν κρυφίων συμβούλων τῆς μεταρρυθμίσεως, οἱ ὅποιοι βλέπουν μεμονωμένον τὸ ὑπόμνημα τῆς Σχολῆς, ἢ ὅποια ἐν τούτοις ἔχει δημοσίως ἐκδηλώσει ἐπανειλημμένως δι' ὑπευθύνων δημοσιευμάτων καὶ ἀναφορῶν τὰς ἀντιλήψεις της ἐπὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ θέματος. Παράλλῃλως, ὁ ἀξιοτίμος συνεργάτης τῆς ἐγκρίτου ἐφημερίδος σας κ. Εὐάγγελος Παπανοῦτσος δημοσιεύει τέσσαρα ἄρθρα διὰ τοῦ «Βήματος» διὰ νὰ ἐξευτελίσῃ καὶ τὸ ὑπόμνημα καὶ τὴν Σχολὴν. Τὸ ὑπόμνημα εἶναι ἄγλωσσον, πλήρες σφαλμάτων, ἐμπαθές. Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ εἶναι ἀντιδραστικὴ (αἱ ἐξαιρέσεις δὲν ἔχουν σημασίαν) ἔχει ἐκπέσει, κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν εἰσῆλθον εἰς αὐτὴν ὄχι οἱ ἀρίστοι, ἀλλ' ὅσοι ὑπηρετοῦν τὴν ἀναχρονιστικὴν ἀντίδρασιν τῆς Σχολῆς. Ὁ κ. Παπανοῦτσος (ἐνθυμίζων πρὸς τοῦτο τὸν πάπαν καὶ πατριάρχην Ἀλεξανδρείας) εἶναι «κριτὴς τῆς οἰκουμένης», γνωρίζει τὰ πάντα, πρόσωπα καὶ πράγματα. Ἐσπούδασε Θεολογίαν καὶ Φιλοσοφίαν, ἀλλὰ δύναται νὰ κωδωνίσῃ μὲ τὴν μεγαλυτέραν εὐκολίαν τοὺς φιλολόγους, τοὺς ἀρχαιολόγους, τοὺς ἱστορικούς, πᾶσαν ἄλλην ειδικότητα. Δὲν εἵμεθα τῆς ἀρεσκείας του λοιπόν. Ολίβομαι καὶ πενθῶ βαθύτατα! Ἀλλὰ τί νὰ γίνῃ; Θὰ ἦτο ἀνησυχητικὸν σημεῖον δι' ἐμέ, ἐὰν εἶχον τὴν ἐπιδοκιμασίαν οἰουδῆποτε πανεπιστήμιου, ὁ ὅποιος θὰ ἀπεφαινέτο ἀπὸ πολιτικῆς σκοπιᾶς περὶ πάντων, ἔχων ὡς γνώμονα τὸ μακαρίᾳ τῇ λήξει γινόμενον «γλωσσικὸν ζήτημα». Διότι εἰς τὴν πραγματικότητα οἱ καθυστερημένοι καὶ οἱ ἀντιδραστικοὶ δὲν εἵμεθα

ἡμεῖς οἱ καλούμενοι οὕτω, ἀλλ' οἱ ἐπιμένοντες νὰ βλέπουν μὲ τὰς γλωσσικὰς διαιρέσεις τοῦ παρελθόντος τὸ παρόν. Ἄλλ' ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν δὲν κομματίζεται γλωσσικῶς. Ἐκαστος ἔχει τὰς ἰδέας του καὶ σπανίως συμφωνεῖ ἐξ ὁλοκλήρου μὲ τὸν συνάδελφόν του. Πάντες ὅμως ἀνεξαιρέτως (καὶ οἱ 15 ἐν ἐνεργείᾳ καθηγηταὶ) συμφωνοῦμεν ἐπὶ τῶν βασικῶν ζητημάτων τῆς συζητουμένης μεταρρυθμίσεως, ἀνεξαρτήτως γλωσσικῶν πεποιθήσεων. Οὐδὲ ἔχει σχέσιν πρὸς τὰς γλωσσικὰς μας ἀποκλίσεις ἡ ὁμόνοια αὕτη. Τοῦτο θὰ φανῇ ἐξ ὧσων θὰ ἐκθέσω κατωτέρω :

Ἀπὸ τὴν ἐπικρίσιν τοῦ κ. Παπανούτσου προκύπτει ἐν μέγα ἀγαθόν. Ἐχομεν ἐνυπογράφους τὰς ἀπόψεις του ὑπὲρ τῶν δύο τριετῶν κύκλων τῆς Μέσης Παιδείας, ὑπὲρ τῆς νοθεύσεως τοῦ κλασσικοῦ γυμνασίου, ὑπὲρ τῶν μεταφράσεων, κατὰ τοῦ εἰσιτηρίου διαγωνισμοῦ. Δὲν θὰ συζητήσω ταῦτα μίαν πρὸς μίαν. Ἀλλά, παραμερίζων τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, διὰ τοῦ ὁποίου συνήθως δημοκοποῦμεν, θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ἐκθέσω καὶ ἐγώ, ὥς τὰς ἀντελήφθην ἀπὸ τὰς σχετικὰς δημοσιεύσεις καὶ συζητήσεις τὰς γενομένας κατὰ τὰ τελευταῖα δέκα ἔτη ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ Ἀθηνῶν, ὅτε ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀποτελῶ τακτικὸν μέλος αὐτῆς, τὰς ἰδικὰς μας θέσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατόν νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὰς ἑξῆς :

α) Ἡ Μέση Παιδεία δὲν ἔχει σκοπὸν ἐπαγγελματικόν, ἀλλὰ παιδεύει ἀνθρωπιστικῶς διὰ τῆς μορφώσεως χαρακτῆρων ἐχόντων ἐθνικὴν συνείδησιν. Τοῦτο ἰδίᾳ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς καὶ ἀναστροφῆς πρὸς τοὺς κλασσικοὺς συγγραφεῖς, ἀλλὰ παραλλήλως καὶ διὰ τῆς δεξύνσεως τοῦ πνεύματος διὰ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ἡ Παιδεία προϋποθέτει γνώσεις, ἀλλὰ δὲν ἀποβλέπομεν οὔτε εἰς ποσὸν γνώσεων οὔτε εἰς μόνιμον διατήρησιν τῶν μανθανομένων. Οὔτε τὰ μαθηματικὰ θὰ ἐνθυμῆται ὁ φιλόλογος ὅλα, οὔτε τὰ λατινικὰ ὁ μέλλον ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὰς θεωρητικὰς θετικὰς ἐπιστήμας. Ὅμως, ἡ παρεχομένη ὑπὸ τοῦ κλασσικοῦ γυμνασίου μόρφωσις ἦτο καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἡ βάσις τῆς μορφώσεως τῶν στελεχῶν τῶν ἐπιστημῶν, τῆς Πολιτείας, τῆς Ἐκκλησίας καὶ γενικῶς τῶν ὑπηρετουσῶν τὸ Πνεῦμα κατηγοριῶν, ἀνεξαρτήτως τῆς μετὰ ταῦτα διαφοροποιήσεως τῶν σπουδῶν τῶν στελεχῶν τούτων.

β) Ἀναγνωρίζομεν τὴν ἀνάγκην, ὅπως ἡ χώρα ἡμῶν ἐξοπλισθῇ ἐγκαίρως μὲ ἐπιστήμονας καὶ ἐπαγγελματίας ἔχοντας ἀριάν τεχνικὴν μόρφωσιν. Τοῦτο προϋποθέτει ὅτι οἱ τεχνικοὶ καὶ ἐπαγγελματῖαι πρέπει νὰ στηρίζουν τὴν μόρφωσίν των ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀνθρωπιστικῆς βάσεως, μορφοῦντες ἑλληνοχριστιανικὴν προσωπικότητα.

γ) Ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς διατηρήσεως ἢ μὴ τοῦ σημερινοῦ τύπου τοῦ κλασσικοῦ γυμνασίου : Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ δὲν θεωρεῖ ἑαυτὴν ὑπαίτιαν διὰ τὸν πληθωρισμὸν τῶν δημοσίων γυμνασίων, τῶν παραρτημάτων

τῶν νυκτερινῶν καὶ τῶν σχολείων ἰδιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Δέχεται, ὅπως ὁ ἀριθμὸς τῶν κλασσικῶν γυμνασίων περιορισθῇ εἰς τὸν ἀναγκαιοῦντα, ἀπαιτεῖ ὅμως ὅπως ταῦτα μείνουν κλασσικά, λειτουργοῦν μὲ πλήρες προσωπικὸν καὶ μὲ ὅλα τὰ μέσα διδασκαλίας, καλῶς στεγαζόμενα, μὲ προσωπικὸν καλῶς ἀμειβόμενον. Θεωρεῖ νόθευσιν τοῦ γυμνασίου τὴν ἀνάμειξιν εἰς αὐτὸ ἐπαγγελματικῆς ἢ τεχνικῆς μορφώσεως. Κηρύσσεται κατὰ τοῦ ἐλάσσονος κόπου καὶ ὑπὲρ τῆς μείζονος προσπάθειας τῶν σπουδαστῶν.

δ) Ὡς πρὸς τὸ θέμα τῶν Τεχνικῶν Σχολείων: Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ δὲν ἔχει ἀντίρρῃσιν νὰ ἰδρυθῶν τόσαι τεχνικαὶ Σχολαί, ὅσαι εἶναι ἀναγκαῖαι, ἀνάλογοι πρὸς τὰ μέσα τὰ ὁποῖα διαθέτομεν σήμερον διὰ τὴν λειτουργίαν των. Ἀπαιτεῖ ὅμως τὸ προσωπικὸν τῶν ἐν λόγῳ Σχολῶν νὰ εἶναι ἀπόφοιτοι Ἀνωτάτων Σχολῶν, παρέχοντες τὰ ἐχέγγυα τῆς ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως, τῆς παιδαγωγικῆς ἱκανότητος καὶ τοῦ ἐθνικοῦ φρονηματοῦ τῶν διδασκομένων.

ε) Ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου: Ἡ Σχολὴ μου δέχεται ὅπως τὸ Σχολεῖον τῆς Στοιχειώδους ἐπεκταθῇ εἰς ἐπταετῆς καὶ εἰς ὀκταετῆς ἀκόμη, ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει ἡ δυνατότης συνεχίσεως τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Εὐχεται ὅπως καταργηθῶν τὰ μονοτάξια Σχολεῖα, διαφοροποιηθῶν αἱ τελευταῖοι (πέραν τῶν ἑξ) τάξεις τῶν Σχολείων τούτων, συζητεῖ ὅμως τὸ θέμα τῆς εἰσόδου (κατόπιν αὐστηροῦ διαγωνισμοῦ) τῶν ἀποφοίτων τῆς πέμπτης Δημοτικοῦ εἰς τὴν Μέσῃν Παιδείαν, τῆς ὁποίας ζητεῖ ὁμοφώνως (διὰ λόγους παιδαγωγικοὺς καὶ προγράμματος) τὴν αὔξησιν τῶν ἐτῶν ἀπὸ ἑξ εἰς ἐπτά.

ς) Ὡς πρὸς τὸ θέμα τῶν κύκλων διδασκαλίας: Ἡ Σχολὴ μου δέχεται, ἐπιζητεῖ μάλιστα ζωηρῶς, τὸν διαχωρισμὸν τῆς Μέσης Παιδείας εἰς δύο κύκλους, ἓνα τριετῇ καὶ ἓνα τετραετῇ, τὸν καὶ ἀνώτερον, ὅχι διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν παλαιὸν τύπον Σχολαρχεῖον-Γυμνάσιον, τὸν πρὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1929, ἀλλὰ διὰ νὰ δώσῃ διέξοδον εἰς ὅλους τοὺς νέους, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὸ δημοτικὸν Σχολεῖον θέλουν ν' ἀκολουθήσουν ἀνωτέραν τινὰ καίτερας κινᾶς θέσεις. Εἰς τοῦτο συντρέχουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι παιδαγωγικοὶ λόγοι καὶ λόγοι ὁλοκληρώσεως προγράμματος. Ὅμως ἡ Σχολὴ ἀποκροῖ διαροήδην τὸν χωρισμὸν τῶν κύκλων εἰς 3 καὶ 3, ἢ 4 καὶ 2, διότι φρονεῖ ὅτι δὲν δύναται νὰ συνταχθῇ πρόγραμμα διὰ τοῦ χωρισμοῦ τούτου. Ἐξ ἄλλου ἀποκροῖ ἀπολύτως καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ ἑξαετοῦς γυμνασίου διὰ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ προγράμματος τῶν τριῶν πρώτων τάξεων καὶ νοθεύσεως αὐτοῦ δι' ἐπαγγελματικῶν ἢ τεχνικῶν μαθημάτων. Τέλος, προτιμᾷ ἀπὸ ἀπόψεως προγράμματος καὶ ἐτῶν νὰ μείνῃ τὸ Κλασσικὸν Γυμνάσιον ὡς ἔχει μᾶλλον, ἑξαετῆς, παρὰ νὰ διαιρεθῇ κακῶς ἢ νὰ νοθευθῇ.

ζ) Ὡς πρὸς τὸ θέμα τῶν μεταφράσεων: Ἡ Σχολὴ μου εἶναι

ἀντίθετος ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μέσῳ τῶν μεταφράσεων, οὐδενὸς τῶν ἀξιολύμων συναδέλφων μου (ἀνεξαρτήτως γλωσσικῶν φρονημάτων) διαφωνοῦντος εἰς τὸ ὅτι τὰ ἀρχαῖα κείμενα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀντικατασταθοῦν διὰ μεταφράσεων δοκίμων ἢ λογοτεχνικῶν ἢ οἰασθήποτε ἄλλης φύσεως.

η) Ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ εἰσιτηρίου διαγωνισμοῦ: Ἡ Σχολή μου εἶναι ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τοῦ εἰσιτηρίου διαγωνισμοῦ καὶ τοῦ κλειστοῦ ἀριθμοῦ (numerus clausus) τῶν εἰσακτέων. Δὲν δύναται ὅμως νὰ δεχθῇ ὅτι ἡ σημερινή κατάστασις τῆς Μέσης Παιδείας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν ἐξ ἄλλου (ἀπὸ ἀπόψεως χώρων, μέσων διδασκαλίας καὶ διδακτικοῦ προσωπικοῦ) ἐπιτρέπει τὴν ἄμεσον θέσπισιν τοῦ μέτρου. Ἐπομένως, ὅταν ρυθμισθοῦν τὰ θέματα τῆς νυκτερινῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς ἰδιωτικῆς, τοῦ πληθωρισμοῦ τῶν Σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν παραρτημάτων, τῆς ἀμοιβῆς τῶν λειτουργῶν, τῆς συμπληρώσεως τῶν κενῶν, τότε καὶ ἐφ' ὅσον αἱ Ἀνώταται Σχολαὶ θὰ διαθέτουν ἐγκαταστάσεις, μέσα, ἀλλὰ καὶ προσωπικὸν διὰ νὰ ἐκπαιδεύσουν τοὺς ὅσουσδήποτε φοιτητάς των, θὰ εἶναι δυνατόν νὰ καταργηθῇ ὁ εἰσιτήριος διαγωνισμός, λαμβανομένης φροντίδος διὰ τὴν θέσπισιν κρατικῶν ἐξετάσεων (κατὰ τὰ ἰσχύοντα ἐν Γαλλίᾳ ἢ Ἰταλίᾳ) διὰ τοὺς ἀποφοιτῶντας ἐκ τῶν Σχολείων τῆς Μέσης. Μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ Σχολή μου δὲν δέχεται τὴν νόθευσιν τοῦ εἰσιτηρίου διαγωνισμοῦ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἀριστίνδων τῶν «ἀριστοῦχων», δι' οὓς λόγους ἔχει ἐπανειλημμένως ἀναπτύξει. Ἀλλωστε ἡ σκέψις αὕτη φαίνεται ὅτι ἐγκατελείφθη. Τέλος,

θ) Ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς ἰδρύσεως τρίτου Πανεπιστημίου, τὸ Κράτος δύναται νὰ προχωρήσῃ μόνον, ἀφοῦ ἐφοδιάσῃ τὰ ὑπάρχοντα δύο διὰ τῶν ἀναγκαίων ἐγκαταστάσεων καὶ μέσων καὶ ἐπανδρώσῃ διὰ τοῦ καταλλήλου προσωπικοῦ. Λογικὸν εἶναι νὰ ἔχωμεν δύο Πανεπιστήμια ὀργανωμένα καὶ οὐχὶ τρία ἐλλιπῶς λειτουργοῦντα.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω φαίνεται ὅτι ἡμεῖς μὲν ἀντιμετωπίζομεν μετὰ σύστημα τὰ προβλήματα τῆς ἐκπαιδεύσεως, τὸ δὲ Κράτος δὲν θέλει πάνποτε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν θεωρητικὴν μας κατάρτισιν καὶ πείραν τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἐπὶ τοῦ θέματος. Ἐπὶ πλέον οἱ ἔξω τῆς παιδείας κύκλοι μᾶς διαβάλλουν ὡς ἀντιδραστικούς ἢ μᾶς ὑβρίζουν ὡς σάπιους! Ὑπενθυμίζω ἔδῳ ὅτι εἰς πολλὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω θεμάτων εἴμεθα σύμφωνοι μετὰ τὴν ἀδελφὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ὅτι μακρὰ παραδόσις τῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία ἔχει εἰς τὸ ἐνεργητικόν της φιλολόγους¹, ὅπως τὸν Ἀσώ-

1. Καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν πρὸ πολλοῦ νεκροὶ συνήντησαν ἀντιδράσεις καὶ ἀντιθέσεις, ἢ δ' ἀναγνώρισίς των ἐγένετο κυρίως περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς των ἢ μετὰ θάνατον.

πιον, τὸν Κουμανούδη, τὸν Κόντον, τοὺς Βερναρδάκηδες, τὸν Βάσην, τὸν Πεζόπουλον, τὸν Συκουτρήν, ἀρχαιολόγους, ὅπως τὸν Τσουνταν, τὸν Καββαδία, τὸν Ὁρλάνδον, ἱστορικοὺς ὅπως τὸν Κωνστ. Παπαροηγόπουλον, τὸν Σπ. Λάμπρον, τὸν Κ. Ἀμαντον, ἀκόμη ἓνα Γεώργιον Χατζιδάκιν ἢ ἓνα Νικόλαον Πολίτην (διὰ τὰ σιωπήσω πολλοὺς ἄλλους ζῶντας ἢ ἀποθανόντας) δὲν εἶναι ἀξία γλεύσης. Ἀκόμη σήμερον ἡ Σχολὴ κατὰ μέγα μέρος συντηρεῖ καὶ προάγει τὴν φιλολογικὴν, τὴν ἱστοριοαρχαιολογικὴν, τὴν φιλόσοφον γνῶσιν, δίδει τὰ στελέχη τῶν σχετικῶν ἐπιστημῶν (ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ διὰ τὰ δύο Πανεπιστήμια), σέβεται καὶ τιμᾷ τὴν ἐθνικὴν τέχνην καὶ λογοτεχνίαν καὶ τοὺς ἐργάτας της, τροφοδοτεῖ τὴν Μέσσην Παιδείαν καὶ τὰς ἄλλας ὑπηρεσίας μὲ τὰ 70 % τῶν ὑπηρετούντων φιλόλογων, ἐπανδρῶνει τὰ Σχολεῖα τῆς Κύπρου καὶ τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ, τῶν ὁποίων ἔχει καὶ τὸ δικαίωμα ἀναγνωρίσεως, ἐκτρέφει τοὺς ἀρχαιολόγους καὶ ἄλλων ἐιδικότητων φιλόλογους, τοὺς ὑπηρετούντας τὴν πλὴν τῆς Παιδείας ἐπιστήμην, μορφώνει ἱστορικῶς, φιλοσοφικῶς καὶ φιλολογικῶς μὲν τοὺς Θεολόγους, παιδαγωγικῶς δὲ τοὺς τροφίμους τῶν καθηγητικῶν Σχολῶν καὶ τοὺς μετεκπαιδευομένους δημοδιδασκάλους ὅλης τῆς χώρας, συντηρεῖ ζῶσαν τὴν ἐθνικὴν φλόγα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων ἐπιστημόνων, δημιουργεῖ νέα φυτώρια. Μέλη της καὶ τρόφιμοί της διευθύνουν τὰ κυριώτερα φιλολογικὰ περιοδικὰ τῆς Ἑλλάδος. Καθηγηταὶ τῆς Σχολῆς τιμῶνται ἀπὸ ξένας Ἀκαδημίας, Πανεπιστήμια καὶ Ἰδρύματα καὶ δοξάζουν τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα. Μὲ δεκαπλασίους ἀπὸ ἄλλοτε φοιτητάς, μὲ στενὸν χώρον, μὲ μικρὰ μέσα, μὲ ἑξαντλητικὰς δι' ἡμᾶς ἐξετάσεις (ἐγὼ ὁ ἴδιος μετέσχον τριῶν πολυῶρων συνεδριῶν, καὶ πλὴν τῆς γραφειοκρατικῆς ἐργασίας, ἐξήτασα προφορικῶς τετρακοσίους φοιτητάς κατὰ τὴν παρελθούσαν ἐβδομάδα), ὑπὸ συνθήκας ὑγιεινὰς οὐχὶ τὰς καταλλήλους, διδάσκομεν, ἐρευνῶμεν, δημοσιεύομεν τὸ κατὰ δύναμιν. Κατηγοροῦμεθα ὅτι αἱ κρίσεις μας δὲν εἶναι δίκαιαι· ἀλλὰ ποῖος δύναται νὰ ὑποδείξῃ ἄξιον ἐπιστήμονα τὸν ὁποῖον ἀφήσαμεν κατὰ τὴν τελευταίαν 20ετίαν ἔξω τῆς Σχολῆς μας;¹ Αἰσθανόμεθα λοιπὸν ἀδικούμενοι καὶ παραγνώριζόμενοι, ὅσάκις ἀπευθύνονται βαρεῖς χαρακτηρισμοὶ ἐναντίον μας, διὰ λόγους ἀσχετοὺς πρὸς τὸ διδακτικόν μας καὶ ἐπιστημονικόν μας ἔργον. Δὲν ἔχομεν τὴν δυνατότητα νὰ δημοσιογραφῶμεν ἐκάστοτε καὶ ν' ἀποσιώωμεν τὰς καθ' ἡμῶν κατηγορίας, διότι εἴμεθα οὐχὶ

Καὶ οἱ σήμερον ὑπηρετοῦντες θὰ κριθοῦν τελειωτικῶς μετὰ θάνατον, ἢ τοὐλάχιστον ὅταν θὰ ἔχη συντελεσθῇ τὸ ἔργον αὐτῶν.

1. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ θάνατος τοῦ ἀεμν. Συκουτρή εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν τυχὸν ἐν τῇ Σχολῇ ἐναντίον του πολεμικὴν, ὅτι οὗτος ἐδίδασκεν ἐν αὐτῇ καὶ ὅτι εἶχε τὴν ὑπόσχεσιν τῆς τότε κυβερνήσεως, ὅτι τὸ ἀκαδ. ἔτος 1937 - 1938 θὰ διαρίζετο τακτικῶς καθηγητῆς. Οἱ ἀντίθετοι ἰσχυρισμοὶ ἀποτελοῦν δημοκοπίας, προέρχονται δὲ συνήθως ἐκ κύκλων καὶ ἀνθρώπων, οἵτινες ἀντεπάθουν τὸν ἀείμνηστον φιλόλογον ζῶντα καὶ μάλιστα ἐπολέμουν αὐτόν.

ἄνθρωποι τῶν κοσμικῶν συγκεντρώσεων, ἀλλὰ τοῦ σπουδαστηρίου. Ὅμως χειρίστην ὑπηρεσίαν προσφέρουν εἰς τὴν κοινωνίαν οἱ διασφύροντες ἡμᾶς ἀναιτίως, ἐπειδὴ εἴμεθα συνεπεῖς πρὸς τὰς ἀρχάς μας καὶ τὰς πεποιθήσεις μας, ἀπλῶς καὶ μόνον διότι θέλομεν νὰ ἐπισύρουμεν ἐκάστοτε τὴν προσοχὴν τῶν ἀρμοδίων καὶ τοῦ κοινοῦ ἐπὶ τῆς εὐθύνῃς τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα ὅτι ἔχομεν ἀπέναντι τοῦ Ἑθνους. Θὰ ἤμεθα ἀξιοκατάκριτοι ἐὰν ἐσιωπῶμεν καὶ ἐὰν ἀφήναμεν τὴν διαχείρισιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ θέματος εἰς τοὺς κοσμικοὺς κύκλους καὶ τὰς κυρίας.

Καὶ ἐν προκειμένῳ, διὰ νὰ ἐπανάλθω εἰς τὸ ὑπόμνημα τῆς Σχολῆς μου καὶ τὴν ἐπικρίσιν τοῦ κ. Παπανούτσου, δὲν πρέπει νὰ πειράζεται κανεὶς ὅταν ὑπενθυμίζωμεν τὴν περίπτωσιν Ἑκπαιδευτικοῦ Ὀμίλου - Γληνοῦ. Σεβόμεθα καὶ τιμῶμεν τοὺς ἐθνικοὺς ἐργάτας τοῦ Ὀμίλου, τοὺς ἐγκαίρως ἀποσχισθέντας ἐξ αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπισείομεν πάντοτε τὸν κίνδυνον, μήπως καὶ σήμερ ἡ Σεβ. Κυβέρνησις, ἀγνοοῦσα τὰς πανεπιστημιακὰς εἰσηγήσεις, δημιουργήσῃ τὴν δυνατότητα τῆς ἐμφανίσεως ἐνὸς νέου Γληνοῦ, ὁ ὁποῖος ἀργότερον θὰ ξεσκεπάσῃ τὰς πραγματικὰς του προθέσεις. Μὰ τὴν ἀλήθεια, ἀπορῶ διατί ἐπειράχθῃ ὁ κ. Παπανούτσος ἀπὸ αὐτὸν τὸν φόβον μας! Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι εἶναι ξένος πρὸς τοιαύτην πρόθεσιν, ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ ὑπολαμβάνῃ ὅτι αὐτὸν ἔννοεῖ τὸ ὑπόμνημα τῆς Σχολῆς ὡς τὴν σκοτεινὴν δύναμιν ἐκ τῶν παρασκηνίων, ἥτις κινεῖται ν' ἀνατρέψῃ τὴν κλασσικὴν παιδείαν. Ἡ σκοτεινὴ δύναμις εἶναι πολὺ φανερά, ὁ κομμουνισμός! ¹

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ
Κοσμήτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

1. Εἰς ὅσα ἀντιπαρατηρήθησαν μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἀρθρου, ὅτι ὁ ἐπικριτὴς ἡμῶν ἔχει ἀσχοληθῇ ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ τοῦ προγράμματος, οὐδεμίαν δυσκολίαν ἔχομεν νὰ δεχθῶμεν τοῦτο καὶ μάλιστα τὸ ὅτι πρωτοστατεῖ εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς κλασσικῆς παιδείας εἰς τεχνικὴν. Ἀλλ' ἡ Σχολὴ ὡς συλλογικὸν ὄργανον ἔχει γνώμην βαρυτέραν παντὸς ἰδιώτου καὶ ἀτόμου μεμονωμένου. Ἡ παράδοσις καὶ ἡ πείρα καὶ ἡ γενικωτέρα ἀντίληψις τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων ἐγγυᾶται τοῦτο. Ὑπὸ τὴν σημερινὴν δὲ σύνθεσιν τῆς ἔλαβε τὰς ὡς ἄνω θέσεις, οὐδ' ἔχει μεγαλυτέραν σημασίαν ἢ ὀλιγώτερον ἢ ἐπιμόνως ἀνέστη κατὰ τὸ παρελθὸν εἰς ἀποπείρας μεταρρυθμίσεων. Σήμερον ἡ εὐθύνη τῆς εἶναι ἱστορικὴ, διὸ δὲν ἡδύνατο νὰ σιωπήσῃ. Μετὰ τὸν διαχωρισμὸν τῶν εὐθυνῶν τῆς, τὴν ἀπέναντι τοῦ Ἑθνους καὶ τῆς Ἱστορίας εὐθύνην διὰ τὴν ἐπιχειρουμένην νόθευσιν τῆς Παιδείας θὰ ἔχουν οἱ ἀναλαβόντες νὰ πραγματοποιήσουν ἢ ἐψευλογήσαντες αὐτὴν (ἢ ἀπλῶς σιωπήσαντες), οὐχὶ ἡμεῖς.